

प्रकाशक :

मत्स्य अनुसन्धान केन्द्र, पोखरा, कास्की

राष्ट्रिय कृषि अनुसन्धान तथा विकास कोष, काठमाडौं

फोन नं.: ०६१-५६००८९, ५६०८२५, ४६२००४

प्रथम संस्करण : वि.सं. २०६६ साल (ई.सं. २००९)

प्रकाशन प्रति :

© सर्वाधिकार सुरक्षित : मत्स्य अनुसन्धान केन्द्र, पोखरा, कास्की ।

मुद्रण : सिग्देल मुद्रणालय प्रा.लि., पोखरा, फोन: ०६१-५२०१०७, ५२१७६९

नेपालमा सजावटी माछाहरूको चिनारी

An Inventory of Aquarium Fishes of Nepal

परिचय

नेपालमा सजावटी माछापालनको प्रचलन सौखिन राणाहरूको शासन कालदेखि शुरूवात हुँदै आएको पाइन्छ। त्यसवेला रङ्गीन माछाको केही जातहरूको मात्र पहिचान भएको थियो तर विकासको क्रमसँगै आजसम्ममा स्वदेशी र विदेशी गरी धेरै सजावटी माछाका जातहरूको पहिचान भैसकेको छ। नेपालमा आक्वारीयम माछा व्यवसाय काठमाण्डौ उपत्यकामा मात्र केन्द्रित भए पनि शहरीकरणको विस्तारको क्रममा देशका प्रमुख शहरहरूमा रङ्गीन माछाको सौखिन गर्ने व्यक्तिहरूको संख्या पनि बढ्दै गएको पाइन्छ। काठमाण्डौ उपत्यकामा मात्र करीव ४० वटा भन्दा बढी आक्वारीयम पसलहरू स्थापना भैसकेको छ। यी माछा व्यवसायमा विदेशी जातका मात्र बढी छन् भने स्वदेशी स्थानीय रङ्गीन माछाको बिक्री कम देखिन्छ। किनकि विदेशी जातका माछाहरू उन्नत प्रविधिबाट प्रजनन गराई राम्रा जात, रङ्ग, साईजमा विकास गरेको पाइन्छ। नेपालमा रङ्गीन माछा व्यवसायको लागि उन्नत जातको रङ्गीन माछाहरू ल्याइन्छ भने स्थानीय जातका माछाहरू प्राकृतिक अवस्थामा विभिन्न खोला नाला, ताल तलेयावाट संकलन गरी बिक्रीमा ल्याइएको पाइन्छ।

आक्वारीयम माछापालनबाट घरको सजावट, थकाई मेटाउन, मानसिक तनाव कम गर्न, केटाकेटी, वृद्ध असहाय, ब्लड प्रेसर, मुटुको रोगी, मानसिक रोगी आदि विरामीहरूलाई मन बहलाउन तथा मनोरन्जनको लागि सिद्ध भैसकेको छ। विश्वमा रङ्गीन माछाहरूको व्यवसाय प्रत्येक वर्ष बढ्दै गएको पाइन्छ। रङ्गीन माछाको व्यवसायिक रूपमा पालन तथा उत्पादन गर्दै आएको प्रमुख राष्ट्रहरूमा चीन (हङ्कङ), मलेशिया, सिङ्गापुर, इन्डोनेसिया, थाईलैण्ड, ताईवान, फिलिपिन्स, श्रीलंका र भारत पर्दछन्। नेपालमा हालसम्म पनि रङ्गीन माछाको व्यवसायिक रूपमा उत्पादन शुरूवात भैसकेको छैन। यसको लागि माछा विक्रेताहरूले विदेशबाट माछा खरीद गर्दा धेरै रकम खर्च गर्नुपरेको छ। काठमाण्डौ उपत्यकाबाट सुरुवात भएको यो व्यवसाय हाल अधिराज्यका प्रमुख शहरहरू पोखरा, भैरहवा, विरगञ्ज, विराटनगर, धरान, जनकपुर, नारायणगढ आदि शहरहरूको घर आगन, बैँठक कोठा, स्कूल, कलेज, रेष्टुरेन्ट, होटल, अस्पताल तथा धार्मिक स्थलहरूमा सजावटी बगैँचा पोखरी बनाई सजावटी माछा राखेर मनोरन्जनको लागि पालिँदै आएको छ। आक्वारीयम, आक्वारीयम सामग्री, माछा, दाना, औषधि, जलीय विरूवा, तथा अन्य सामग्रीहरूमा गरी वार्षिक करीव २ करोडभन्दा बढी रूपैयाको व्यापार व्यवसाय भएको देखिन्छ। यी मध्ये सजावटी माछाका जातहरू करीव ९०% जति भारतबाट आउने गरेको छ भने १०% जति थाईलैण्ड, चीन र अन्य देशहरूबाट ल्याउने गरेको पाइन्छ।

विश्वमा आजकल उन्नत जातको रङ्गीन माछाहरूमा नयाँ-नयाँ प्रविधिबाट विभिन्न जातहरूको विकास गरी राम्रो व्यापार व्यवसाय चलाएको देखिन्छ। त्यस्तै स्थानीय जातहरूमा कम अध्ययन अनुसन्धान भएपनि यी जातहरू पनि आक्वारीयममा पालनको लागि आकर्षक र धेरै महत्वका छन्। स्थानीय जातहरू उन्नत जातहरूभन्दा रोग सहने क्षमता बढी भएको पाइन्छ। नेपालको विभिन्न ताल, घोल, नदी, खोला, नहर आदि जलाशयहरू पाइने स्थानीय माछाका जातहरूमध्ये करीव २५ प्रजातिका माछाहरूलाई विभिन्न आकार, प्रकारका, रङ्गहरू र शरिरको बनावटका कारणले सजावटी माछाको रूपमा आक्वारीयममा पालन सकिन्छ। मत्स्य अनुसन्धान केन्द्र, पोखरामा हाल स्वदेशी तथा विदेशी रङ्गीन माछाका केही जातहरू अनुसन्धानको लागि राखिएको छ। यी रङ्गीन माछाका जातहरूमा गोल्डफिस, स्वाईटेल, मोली, प्लेटी, गप्पी, कोई कार्प, एन्जेल, फगेटा, भित्ता आदि माछाहरू छन् र यसको पालन तथा प्रजनन प्रविधिको पहिचान भैसकेको छ। यस पुस्तिकामा स्थानीय तथा उन्नत जातका सजावटी माछाहरूको पहिचान, बजार व्यवस्था, आवश्यक सामग्रीहरू, आक्वारीयम विक्रेताहरूको छोटो परिचय उल्लेख गरिएको छ।

NR 5795

आक्वारीयममा पालिने स्थानीय र उन्नत जातका रङ्गीन माछाहरूको पहिचान

स्थानीय सजावटी माछाका जातहरू

१. साधारण नाम: फगेटा माछा (Phageta)

वैज्ञानिक नाम: *Bariliu Sp.*

परिचय: फगेटा माछा नेपालको तराईदेखि मध्य पहाडी क्षेत्रको नदी, नाला, खोला, ताल, घोलमा पाइन्छ। यसको शरीर लाम्चो, चाक्लो चाँदी जस्तो सेतो कालो ठाडो धर्साहरू परेको हुन्छ। आक्वारीयममा पालन गर्न आकर्षक देखिन्छ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम १५°-२५°से. र पानीको पि.एच. ६.५-७.५ सम्म राम्रोसँग फस्टाउँछ।

उत्पत्ति: नेपाल, भारत, बङ्गलादेश, भुटान, म्यानमार आदि देशहरूमा भएको पाइन्छ।

साईज: यसको लम्बाई १०-१२ से.मी. हुन्छ।

जीवनचक्र: २-३ वर्षसम्म।

प्रजनन: प्राकृतिक अवस्थामा वर्षा याममा वैशाख-आषाढ महिनासम्ममा प्रजनन गर्छ, अण्डा पाछै।

आहारा: यो माछाले प्राकृतिक आहाराहरू प्लाङ्कटन, मसिना किराहरू र कृत्रिम आहारा खान्छ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: यो माछालाई विदेशी माछाहरू जस्तै गरी आक्वारीयममा पालन गर्न सकिन्छ। आक्वारीयमभित्र जलीय विरूवा, मसिना रोडा, ढुङ्गा राखी लुक्ने स्थानको व्यवस्था गरी पानी फोहर भएपछि नयाँ पानी फेर्ने गर्नुपर्दछ।

२. साधारण नाम: गडेला माछा (Gadela)

वैज्ञानिक नाम: *Noemacheilus beavani*

परिचय: सरल स्वभाव, शारीरको छाला नरम र बीच-बीचमा ठाडो कालो धर्साहरू हुन्छ र खैरो, फिक्का रातो, पहेलो रङ्गहरूमा पाइन्छ।

साईज: अधिकतम लम्बाई ७.५ से.मी.सम्मको हुन्छ।

तापक्रम: यो समुन्द्र सतहदेखि १३८० मिटर उचाईसम्म पाइन्छ। १५°-२८° से. पानीको तापक्रम हुने स्थानमा पाइन्छ।

आहारा: प्राकृतिक आहाराहरू प्लाङ्कटन, किराहरू र कृत्रिम आहारा खान्छ।

जीवनचक्र: २-३ वर्षसम्म बाँच्न सक्छ ।

प्रजनन: प्राकृतिक अवस्थामा वर्षा याममा वैशाख-आषाढ महिनासम्ममा प्रजनन गर्छ, अण्डा पाछै ।
आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा अनुकूल वातावरण दिएर पालन गर्दा आकर्षक देखिन्छ
ग्राभेल, ढुङ्गा, काठको जरा, जलीय विरूवा आदि आक्वारीयममा सजावट गरी लुकन, खेलन मिलने
बनाउनुपर्दछ र पानी फोहर भएपछि नयाँ पानी फेर्दै गर्नुपर्दछ ।

३. साधारण नाम: धर्से गडेला माछा (Banded mountain loach)

वैज्ञानिक नाम: *Acanthocobitis wrophthalmus*

परिचय: यो माछाको शरीर नरम, ठाडो कालो खैरो धर्साहरू परेको, मुखमा जुगा भएको, साना-साना खोलानालामा पाइन्छ । बढी अक्सिजन भएको, बग्ने पानीमा बस्न मन पराउँछ । आक्वारीयमको लागि आकर्षक माछा हो ।

साईज: यसको लम्बाई ५-१० से.मी. हुन्छ ।

उत्पत्ति: नेपाल, भारत, बाङ्गलादेश, पाकिस्तान, म्यानमार, भुटान, थाईलैण्ड आदि देशहरूमा पाइन्छ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २०°-२८° सेन्टिग्रेड । पानीको पि.एच. ६.५-७.५ आवश्यक पर्दछ ।

जीवनचक्र: २-३ वर्ष ।

आहारा: प्राकृतिक आहारमा वर्मस, मसिना किराहरू, फारपातहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम आहारा खान्छ ।

प्रजनन: भाले पोथी छुट्टयाउन गान्हो हुन्छ । प्राकृतिक अवस्थामा वैशाख-आषाढ महिनासम्ममा प्रजनन गर्छ, अण्डा पाछै ।

स्वभाव: सरल स्वभाव, पिंधमा चर्छ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयमको साईज २०० लिटर पानी अटाउने र एक जातीय माछा मात्र राख्न उपयुक्त हुन्छ । फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुकनको लागि ढुङ्गाहरू, क्रेभ, विरूवाको व्यवस्था गर्ने र पानी फोहर भएपछि नयाँ पानी फेर्दै गर्नुपर्दछ ।

४. साधारण नाम: काब्रे माछा (Kabre fish)

वैज्ञानिक नाम: *Pseudecheneis sulcatus*

परिचय: चिसो बग्ने पानीमा पाइने माछा हो । नरम छाला, खैरो, कालो, पहेलो, फिक्का रातो

मिसिएको रङ्गमा पाइन्छ। घाँटीको तल्लो भागको छातीमा टासिने खालको फोल्डर हुन्छ र बगिरहेको पानीमा, ढुङ्गामा टासिएर बस्न सक्छ।

साईज: अधिकतम साईज १५-१७ से.मी.सम्म हुन्छ।

हावापानी: समुन्द्र सतहको १३५०-१६५० मिटरसम्मको उचाईको बग्ने जलाशयमा पाइन्छ। चिसो पानीमा बसोबास गर्ने भएकोले २०° से. भन्दा बढी पानीको तापक्रम सहन सक्दैन।

आहारा: पानीमा पाइने प्राकृतिक आहाराहरू, ढुङ्गामा टासिएर बसेको लेउ, झ्याउ आदि खान्छ।

प्रजनन: परिपक्व भाले, पोथीले वर्षायाममा अनुकूल वातावरण पाएपछि पानीको बहाव कम भएको स्थानमा अण्डा पार्दछ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा पाल्नको लागि आकर्षक माछा हो तापनि, यो चिसो पानी सहने माछा भएकोले आक्वारीयममा पाल्न सोही वातावरण मिलाउनुपर्दछ। तर चिसो पानी भएको सजावटी बगैँचा पोखरीमा पाल्न सकिन्छ।

५. साधारण नाम: भोटी (हिले) माछा (Hile Bhoti fish)

वैज्ञानिक नाम: *Channa Sp.*

परिचय: नेपालको तराईदेखि मध्य पहाडी क्षेत्रका सिमखेत, ताल, घोल, खोला, नाला, कुलो, नहर आदिमा विशेष गरी वर्षा याममा प्रशस्त पाइन्छ।

हावापानी: समुन्द्र सतहदेखि १३५० मीटर उचाईसम्मको जलाशयमा। पानीको तापक्रम २२-२६° से. र पि.एच. ६-७ सम्म राम्रो मानिन्छ।

साईज: यसको लम्बाई २०-३० से.मी.सम्मको हुन्छ।

आहारा: प्राकृतिक र कृत्रिम दुवै आहारा खान्छ।

प्रजनन: परिपक्व भाले, पोथीले बनाएको प्वालमा बसेर अनुकूल वातावरण पाएपछि अण्डा पार्दछ। विहानदेखि दिनभरीसम्म अण्डा पार्दछ। यसले एकपटकमा १५००-२००० गोटासम्म अण्डा पार्न सक्दछ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयम भित्र मसिना रोडा, ढुङ्गा राखी लुक्ने स्थानको व्यवस्था गरी पानी फोहर भएपछि नयाँ पानी फेर्ने गर्नुपर्दछ।

६. साधारण नाम: भोटी माछा (Bhoti fish, Snakehead Murrel)

वैज्ञानिक नाम: *Channa striata*

परिचय: नेपालको तराईदेखि मध्य पहाडी क्षेत्रका सिमखेत, ताल, घोल, खोला, नाला, कुलो, नहर

आदिमा विशेषगरी वर्षा याममा प्रशस्त पाइन्छ । यो खाने माछा उत्पादनमा व्यवसायिक तरिकाले पालन गर्न सकिन्छ भने आक्वारीयममा पनि पालन गर्न सकिन्छ ।

उत्पत्ति: एसिया पाकिस्तान, भारत, थाईलैण्ड, नेपाल ।

हावापानी: समुन्द्र सतहदेखि १३५० मीटर उचाईसम्मको जलाशयमा पाइन्छ । पानीको तापक्रम २०-२८° से. र पि.एच. ७-८ सम्म राम्रो मानिन्छ ।

साईज: शरीरको लम्बाई १०० से.मी.सम्म र अधिकतम तौल ३ के.जी.सम्म पाइएको (फिसवेस.कम) छ ।

आहारा: प्राकृतिक र कृत्रिम दुवै आहारा खान्छ ।

प्रजनन: परिपक्व भाले, पोथीले बनाएको प्वालमा वसेर अनुकूल वातावरण पाएपछि अण्डा पार्दछ । विहानदेखि दिनभरीसम्म अण्डा पार्दछ । यसले एक पटकमा १५००-२००० गोटासम्म अण्डा पार्न सक्दछ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयम भित्र मसिना रोडा, ढुङ्गा राखी लुक्ने स्थानको व्यवस्था गरी पानी फोहर भएपछि नयाँ पानी फेर्दै गर्नुपर्दछ ।

७. साधारण नाम: खेसा, कतरा (Khesra, Gaurami fish)

वैज्ञानिक नाम: *Colisa fasciatus*

परिचय: यो माछाको पोथी भन्दा भाले बढी चम्किलो र रङ्गिनमा पाइन्छ । चाक्लो शरीरमा टाउकोदेखि पुच्छरसम्म रातो, कालो, पहेलो, खैरो रङ्ग मिसिएर ठाडो-ठाडो धर्साहरूले बनेको हुन्छ ।

उत्पत्ति: भारत, नेपाल ।

हावापानी: तराईको विभिन्न जलाशयहरू ताल, घोल, खोला, नाला, नदी, आदिमा पाइन्छ । पानीको तापक्रम २२-२६° से. र पि.एच. ६-७ सम्म राम्रो मानिन्छ ।

साईज: यसको अधिकतम साईज १०-१२ से.मी.सम्मको हुन्छ ।

जीवनचक्र: २-३ वर्षसम्म हुन्छ ।

प्रजनन: भालेले मुखबाट मसिना पानीका फोकाहरू पानीको सतहमा विरूवाको पातमा टाँसिने गरी बनाउँछ र पोथीले त्यही बबल नेष्टमा अण्डा पार्दछ । अण्डा पारेपछि पोथीलाई निकालेर भालेलाई मात्र राख्नुपर्छ । भालेले अण्डा र बच्चाको हेरचाह, सुरक्षा गर्दछ ।

आहारा: यो माछाले प्राकृतिक आहारामा भर पर्दछ तापनि कृत्रिम आहारा पनि खान्छ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा तैरने तथा अन्य विरूवा, सजावटी ढुङ्गाहरू, फिल्टर पम्प, हावा पम्प आदिको व्यवस्था गर्नुपर्दछ । आक्वारीयमभित्र मसिना रोडा, ढुङ्गा राखी लुक्ने स्थानको व्यवस्था गरी पानी फोहर भएपछि नयाँ पानी फेर्दै गर्नुपर्दछ ।

८. साधारण नाम: जेब्रा माछा (Zebra fish)

वैज्ञानिक नाम: *Danio rerio*

परिचय: शरीरमा टाउकोदेखि पुच्छरसम्म कालो, खैरो रङ्गको धर्साहरू समानान्तर भएर फैलिएको हुन्छ र एकदम चन्चले स्वभावले दौडिरहने हुन्छ ।

हावापानी: यो माछा भारत, पाकिस्तान, बङ्गलादेश, म्यानमार र नेपालमा पाइन्छ । पानीको तापक्रम २०-२८° सेन्टिग्रेडसम्म राम्रो हुन्छ ।

साईज: यो माछाको साईज ६.५ से.मी. (२.५ इन्च) सम्मको हुन्छ ।

जीवनचक्र: यो ३-४ वर्षसम्म बाँच्न सक्छ ।

प्रजनन: यो माछा १ वर्षमा परिपक्व भैसक्छ । वर्षायाममा परिपक्व माउले अनुकूल वातावरण मिलेपछि अण्डा पार्दछ र अण्डाबाट २ दिनमा बच्चा निस्कन्छ । एकचोटीमा सरदर ३००-५०० गोटासम्म अण्डा दिन सक्छ ।

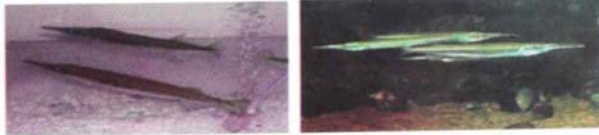
जातहरू: यो माछालाई वैज्ञानिक प्रविधिबाट प्रजनन गराउँदै विभिन्न रङ तथा जातहरूमा निकालेका छन्, जस्तै गोलडेन, स्यान्डी, लडफिन र लियोपर्ड आदि हुन ।

आहार: आक्वारीयममा पालन गर्दा प्राकृतिक र कृत्रिम दाना दुवै खुवाउन सकिन्छ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: जेब्रामाछा पालन गर्न सजिलो, आकर्षक देखिने, प्रजनन गर्न सजिलो, राम्रो आम्दानी दिन सक्छ । आक्वारीयम भित्र मसिना रोडा, ढुङ्गा राखी लुक्ने स्थान व्यवस्था गरी पानी फोहर भएपछि नयाँ पानी फेर्ने गर्नुपर्दछ ।

९. साधारण नाम: चुच्चे वाम (Chuche Bam fish)

वैज्ञानिक नाम: *Xenentodon cancila*

परिचय: नेपालको तराई भागदेखि मध्य पहाडी ताल, घोल, नदी, नाला, खोला, नहर आदि जलाशयमा पाइन्छ । शरीर लाम्चो परेको बाटुलो आकारको, लामो, चुच्चो मुख पुच्छरको भागमा साना फिनहरूले बनेको हुन्छ ।

उत्पत्ति: दक्षिण एशियाको; भारत, श्रीलंका, बङ्गलादेश, थाईलैण्ड, पाकिस्तान, म्यानमार, नेपाल, भुटान ।
हावापानी: उष्ण तथा समउष्ण हावापानी भएको जलाशयमा २२-२८° सेन्टिग्रेड र पानीको पि.एच. ७-७.५ सम्म राम्रो मानिन्छ ।

साईज: चुच्चे वामको लम्बाई ४० से.मी.सम्मको हुन्छ ।

आहार: जीवित आहारा मात्र खाने बानी भएको माछा हो । यसको मुख्य आहारा साना माछा, भिगेमाछा, भ्यागुताको बच्चा, तथा अन्य जलीय साना किराहरू खान्छ ।

प्रजनन: आक्वारीयम, टैंक, पोखरी, ताल, खोला, नाला, घोल आदि स्थानहरूमा प्रशस्त जलीय भारपातहरू भएको स्थान, ग्रामेल तथा ढुङ्गेन भएको स्थानमा अनुकूल वातावरण पाएपछि पोथीले अण्डा पार्दछ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा यो माछा पालन गर्न आकर्षक देखिन्छ तर अन्य साना माछा राख्न हुँदैन किनकि सानो माछालाई यसले खाइदिन्छ । आक्वारीयम भित्र मसिना रोडा, ढुङ्गा राखी लुक्ने स्थानको व्यवस्था गरी पानी फोहर भएपछि नयाँ पानी फेर्ने गर्नुपर्दछ ।

१०. साधारण नाम: रोजी वार्व (Rosy Barb fish)

वैज्ञानिक नाम: *Barbus conchoni*

परिचय: यो माछा सानो आकारको, धेरै चलाख, कडा र विभिन्न रङ्गमा पाइन्छ । परिपक्व भाले रातो गुलाबी रङ्ग भएपछि प्रजनन योग्य हुन्छ ।

जातहरू: रोजी वार्व, रेड वार्व

साईज: १० से.मी.सम्म लामो हुन्छ ।

उत्पत्ति: उत्तरी भारत, नेपाल ।

आहारा: सबै प्रकारको प्राकृतिक तथा कृत्रिम आहारा खान्छ ।

प्रजनन: परिपक्व भाले बढी रातो रङ्गमा पाइन्छ र अण्डालाई माउले हेरचाह गर्दछ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २४ डिग्री सेल्सियसमा उपयुक्त मानिन्छ । पि.एच. ६-७ सम्म उपयुक्त मानिन्छ ।

स्वभाव: समूहमा बस्न रुचाउँछ, आक्वारीयमको मध्य र सतहमा खेल्दछ ।

जीवनचक्र: ३-४ वर्ष ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा यो माछा पालन गर्न आकर्षक देखिन्छ र आक्वारीयमभित्र मसिना रोडा, ढुङ्गा राखी लुक्ने स्थानको व्यवस्था गरी पानी फोहर भएपछि नयाँ पानी फेर्ने गर्नुपर्दछ ।

११. साधारण नाम: भित्ता, टिकटो वार्व माछा (Vitta, Ticto barb fish)

वैज्ञानिक नाम: *Puntius sp.*

परिचय: यो माछाहरू समूहमा बस्न मन पराउँछ, भालेले प्रायः सबैलाई आफ्नो काबुमा राख्न चाहन्छ । शरीरमा निलो, हरियो, रातो रङ्गहरूको लामो धर्साहरू हुन्छ र समूहमा बस्न मन पराउँछ (कम्तीमा ६ जोडा) ।

साईज: ६-८ से.मी.सम्म लामो हुन्छ ।

उत्पत्ति: इन्डोनेसिया, सुमात्रा, पूर्वी एशिया ।

जीवनचक्र: ३-४ वर्षसम्म ।

आहारा: प्राकृतिक तथा कृत्रिम आहारा खान्छ ।

प्रजनन: परिपक्व अवस्थामा भालेको शरीरमा रातो रङ्गरू देखा पर्दछ, अण्डा पार्दछ, आक्वारीयममा प्रजनन गराउन गान्हो हुन्छ, प्राकृतिक अवस्थामा अण्डा पार्दछ र अण्डा पारेपछि माउलाई हटाउनुपर्दछ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २१^०-२६^० सेल्सियससम्म भएको र पि.एच. ६.०-७.५ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: समूहमा बस्न रुचाउँछ, आक्वारीयम तथा सजावटी पोखरीमा सवै सतहमा खेल्दछ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा यो माछा पालन गर्न आकर्षक देखिन्छ र आक्वारीयम भित्र मसिना रोडा, ढुङ्गा राखी लुक्ने स्थानको व्यवस्था गरी पानी फोहर भएपछि नयाँ पानी फेर्ने गर्नुपर्दछ ।

१२. साधारण नाम: पोक्चा, पफर माछा (Pokcha fish)

वैज्ञानिक नाम: *Tetraodon biocellatus*

परिचय: यो माछाको शारीरिक बनावट सानो, डल्लो खालको, मांसहारी स्वभावको माछा हो । यो माछा नेपालको कोशी नदीमा पनि पाइन्छ ।

साईज: ६-८ से.मी.सम्म लामो हुन्छ ।

उत्पत्ति: दक्षिण एशियाको भारत, नेपालको ठूला-ठूला नदीहरूमा पाइन्छ ।

जीवनचक्र: ४-५ वर्षसम्म ।

आहारा: प्राकृतिक आहारा, शंखेकीरा, सेलफिस आदि आहारा खान्छ यसले कृत्रिम आहारा खान सक्छ ।

प्रजनन: अनुकूल वातावरण पाएपछि प्राकृतिक अवस्थामा वर्षा याममा अण्डा पार्दछ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २२^०-२६^० सेल्सियससम्म भएको र पि.एच. ७.०-७.५ उपयुक्त हुन्छ ।

स्वभाव: आक्वारीयममा मध्य तथा तल्लो सतह मन पराउँछ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा यो माछा आकर्षक देखिन्छ तर आक्वारीयममा पाल्न धेरै चलनमा आएको छैन । आक्वारीयमभित्र मसिना रोडा, ढुङ्गा राखी लुक्ने स्थानको व्यवस्था गरी पानी फोहर भएपछि नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

१३. साधारण नाम: सिसा माछा (Glass fish)

वैज्ञानिक नाम: *Parambassis ranga*

परिचय: सरल स्वभावको हुन्छ, सानो टल्कने पारदर्शी खालको माछा हो । भालेको शरीरको फिनको किनारा नीलो रङ्गको हुन्छ भने पोथीको सफा हुन्छ ।

साईज: यसको लम्बाई ५-६ से.मी. हुन्छ ।

उत्पत्ति: दक्षिण एशिया: पाकिस्तान, थाईलैण्ड, भारत, मलेसिया ।

जीवनचक्र: ५-६ वर्ष ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा वर्मस, ब्राईन सिम्प, मसिना किराहरू, झारपातहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम दाना मसिना कुट्टा, चेप्टो दाना खान्छ ।

प्रजनन: अण्डा पार्दछ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २०° से.देखि २८° सेन्टिग्रेडसम्म । पानीको पि.एच. ७.०-८.० आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: आक्वारीयमको मध्य भागमा बस्ने स्वभाव ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुकनको लागि ढुङ्गाहरू, केभ तथा विरूवाहरू र थोरै नुन राखनुपर्दछ ।

१४. साधारण नाम: बुदुना माछा (Buduna, Sucker Head fish)

वैज्ञानिक नाम: *Garra gotyla gotyla*

परिचय: नेपालको खोला, नाला, ताल, नदीमा वर्षा याममा बढी पाइन्छ । सरल स्वभाव, ढुङ्गामा टाँसिएको लेउ चाट्ने, सानो टल्कने खैरो कालो रङ्ग आक्वारीयममा राख्ने खालको माछा हो ।

साईज: यसको लम्बाई १२-१५ से.मी. हुन्छ ।

उत्पत्ति: एशिया, नेपाल, भारत, पाकिस्तान, अफगानिस्तान, म्यानमार, भुटान ।

जीवनचक्र: ५-६ वर्ष ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा वर्मस, मसिना किराहरू, झारपातहरू र कृत्रिम दाना मसिना कुट्टा, चेप्टो दाना खान्छ ।

प्रजनन: वर्षा याममा अण्डा पार्दछ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २०° से.देखि २८° सेन्टिग्रेड । पानीको पि.एच. ७.०-८.० आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: आक्वारीयमको सवै भागमा बस्ने स्वभाव ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुकनको लागि ढुङ्गाहरू, केभ तथा विरूवाहरू राखनुपर्दछ । आक्वारीयममा फोहर पानी भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

सजावटी माछाका उन्नत जातहरू

१. साधारण नाम: डिस्कस माछा (Discus)

वैज्ञानिक नाम: *Symphysodon discus*

परिचय: डिस्कस माछा विभिन्न रङ्गहरूमा पाइने आकर्षक माछा हो । यसको शरीर चेटो, बाटुलो लम्बाई चौडाई बराबर जस्तो हुन्छ । आक्वारीयममा पालन गर्न अरू माछाहरूको तुलनामा यो माछा बढी संवेदनशील र कमजोर हुन्छ । आजकल यो माछा संसारभर प्रसिद्ध भएको छ ।

उत्पत्ति: दक्षिण अमेरिका, अमेजन, रियो नेग्रो र आरिनोको क्षेत्र ।

हावापानी: उष्ण प्रदेशीय, पानीको तापक्रम २७-२८° सेन्टिग्रेड आवश्यक पर्दछ । चिसो र फोहर पानी सहन सक्दैन ।

साईज: सरदर लम्बाई १२-१५ से.मी.सम्मको हुन्छ ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा जुप्लाइटन र कृत्रिम आहारामा क्रम्बल, फ्लेक खान्छ ।

प्रजनन: यो माछाको प्रजनन गर्न केही कठिन छ । जोडी बनाएर अलग-अलग टैंकमा राख्नुपर्दछ । प्रजननपछिको भुरालाई लामो समयसम्म माउले सुरक्षा दिएर हेरचाह गरिरहन्छ । भुसुनाहरू माउको शरीरको छालाको सतहमा बस्न मन पराउँछ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: बढी संवेदनशील माछा भएकोले आक्वारीयममा पालन गर्दा पानीको तापक्रम २५-३०° सम्म, फिल्टर व्यवस्थापन, पौष्टिक आहारा र निरन्तर हेरविचार पुऱ्याउनुपर्दछ । फोहर पानी भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

२. साधारण नाम: लडाकु माछा (Fighting fish)

वैज्ञानिक नाम: *Betta splendens*

परिचय: यो माछाका भालेहरू एकै ठाउँमा राख्दा एक आपसमा लड्ने भएकोले फाईटिङ्ग फिस अर्थात लडाकु माछा (Fighting fish) भनिएको हो । यो माछाको भालेको शरीरमा आकर्षक चहकिला रङ्गहरू र लामो लामो फिनहरू हुन्छ ।

उत्पत्ति: थाईलैण्ड, भियतनाम ।

लिङ्ग: भालेको शरीर ठूलो र धेरै रङ्गीन हुन्छन् र लामा-लामा आकर्षक फिनहरू हुन्छन् ।

साईज: शरीरको लम्बाई सरदर ६ से.मी. हुन्छ ।

हावापानी: उष्ण हावापानी भएको सरदर २५-२८° सेन्टिग्रेड तापक्रम उपयुक्त मानिन्छ ।

आहारा: प्राकृतिक र कृत्रिम आहारा दुवै मन पराउँछ ।

प्रजनन: आक्वारीयमको माथिल्लो सतहमा भालेले मुखबाट पानीको मसिना फोकाहरू निकालेर नेप्ट (घर) बनाउँछ र पोथीले त्यसै नेप्टमा आएर अण्डा पार्दछ ।

जीवनचक्र: २-३ वर्षसम्म ।

जातहरू: आजकल धेरै प्रकारका रङ्ग र जातहरूको विकास भैसकेको छ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा पालन गर्दा अलग्गै सिसा वा प्लास्टिकको सानो प्याकमा छुट्याएर राख्नुपर्दछ । भाले पोथी बाहेक भाले-भाले एकै ठाउँमा राख्न मिल्दैन किनकि यिनीहरू एक आपसमा लड्न शुरू गर्दछ । आक्वारीयममा फोहर पानी भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

३. साधारण नाम: टाईगर वार्व (Tiger Barb)

वैज्ञानिक नाम: *Puntius tetrazona*

परिचय: यो माछा धेरै चल्छ, चलाख, कडा र नाकमा रातो रङ्गमा पाइन्छ । यो माछा समूहमा बस्न मन पराउने भएकोले आक्वारीयममा पाल्दा कम्तीमा ६ गोटा भन्दा बढी राख्नुपर्दछ ।

जातहरू: सुमात्रा वार्व, गिन अल्बिनो, पार्टवेल्ट वार्व आदि

साईज: ८ से.मी.सम्म लामो हुन्छ । भाले भन्दा पोथी केही ठूलो हुन्छ ।

उत्पत्ति: इन्डोनेसीया, सुमात्रा, बोर्नियो, थाईलैण्ड ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २१°-२६° डिग्री सेल्सियसमा उपयुक्त मानिन्छ ।

स्वभाव: समूहमा बस्न रुचाउँछ, आक्वारीयमको मध्य भाग र सतहमा खेल्दछ ।

आहारा: सबै प्रकारको प्राकृतिक तथा कृत्रिम आहारा खान्छ ।

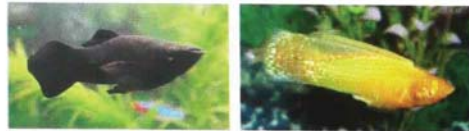
प्रजनन: वर्षायाममा प्रजनन गर्दछ । आक्वारीयममा प्रशस्त जलीय विरूवाहरू सानुपर्दछ, टाईगर वार्व माछाले अण्डा पार्दछ र विरूवामा टासिएर बस्छ । माउले अण्डा खान सक्छ ।

जीवनचक्र: ४-५ वर्ष ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुक्नको लागि ढुङ्गाहरू, केभ तथा जलीय विरूवाहरू राख्नुपर्दछ । आक्वारीयममा फोहर पानी भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

४. साधारण नाम: मोली (Molly)

वैज्ञानिक नाम: *Poecilia sphenops*

परिचय: सरल स्वभावको, समूहमा बस्ने, बच्चा जन्माउने र विभिन्न रङ्गहरूमा पाइन्छ । भालेभन्दा पोथीको साईज ठूलो हुन्छ । गप्पी, प्लेटी, स्वार्टेल माछाहरू भन्दा कमजोर र बढी संवेदनशील स्वभावको हुन्छ ।

जातहरू: कालो मोली, सेल्फिन, मेक्सिकन, गोल्डेन, रेड सनसेट, वाल्लोन, लिबर्टि आदि ।

साईज: १२-१५ से.मी.सम्म लामो हुन्छ ।

उत्पत्ति: मध्य अमेरिका ।

आहारा: सबै प्रकारको प्राकृतिक तथा कृत्रिम आहारा खान्छ ।

प्रजनन: जन्मेको ३-४ महिना पछि परिपक्व हुन्छ र बच्चा जन्माउछ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २१-२६ डिग्री सेल्सियसमा उपयुक्त मानिन्छ र पि.एच. ७-८.५ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: समूहमा बस्न रुचाउँछ, आक्वारीयमको मध्य र माथिल्लो सतहमा खेल्दछ ।

जीवनचक्र: २-३ वर्षसम्म ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुकनको लागि ढुङ्गाहरू, केभ तथा जलीय विरूवाहरू राख्नुपर्दछ र फोहर पानी भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ । आक्वारीयममा बेला-बेलामा दुई औलाको चिम्टीले खानेनुन केही मात्रामा राख्नुपर्दछ ।

५. साधारण नाम: गप्पी माछा (Guppy)

वैज्ञानिक नाम: *Poecilia reticulata*

परिचय: यो माछा नरम स्वभावको, समूहमा बस्ने, बच्चा जन्माउने र विभिन्न रङ्गहरूमा पाइन्छ । भाले आकर्षक रङ्गिन, लामो फिनहरू हुन्छ र पोथीको साईज ठूलो हुन्छ ।

साईज: ४-६ से.मी.सम्म लामो हुन्छ ।

उत्पत्ति: दक्षिण अमेरिका ।

जीवनचक्र: २-३ वर्षसम्म ।

आहारा: सबै प्रकारको प्राकृतिक तथा कृत्रिम आहारा खान्छ ।

प्रजनन: जन्मेको ३-४ महिनापछि परिपक्व हुन्छ र बच्चा जन्माउछ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २०-३०° से. उपयुक्त मानिन्छ र पि.एच. ७-८.५ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: समूहमा बस्न रुचाउँछ, आक्वारीयमको सबै सतहमा खेल्दछ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुकनको लागि ढुङ्गाहरू, केभ तथा जलीय विरूवाहरू राख्नुपर्दछ र फोहर पानी भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

६. साधारण नाम: प्लेटी माछा (Platy)

वैज्ञानिक नाम: *Xiphophorus maculatus*

परिचय: यो माछा सुशील स्वभावको, समूहमा बस्ने, बच्चा पाउँछ र विभिन्न रङ्गहरूमा पाइन्छ । भाले भन्दा पोथीको साईज केही ठूलो हुन्छ ।

साईज: ४-६ से.मी.सम्म लामो हुन्छ ।

उत्पत्ति: मध्य अमेरिका ।

जीवनचक्र: २-३ वर्षसम्म हुन्छ ।

आहारा: सबै प्रकारको प्राकृतिक तथा कृत्रिम आहारा खान्छ ।

प्रजनन: जन्मेको ३-४ महिना पछि परिपक्व हुन्छ र बच्चा जन्माउँछ ।

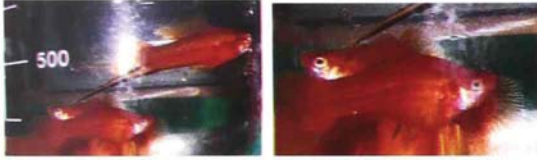
तापक्रम: पानीको तापक्रम २०-३०° से. उपयुक्त मानिन्छ र पि.एच. ७-८.५ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: समूहमा बस्न रुचाउँछ, आक्वारीयमको मध्य र माथिल्लो सतहमा खेल्दछ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुकनको लागि टुङ्गाहरू, केभ तथा जलीय विरूवाहरू राख्नुपर्दछ र फोहर पानी भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

७. साधारण नाम: स्वार्डटेल माछा (Swordtail)

वैज्ञानिक नाम: *Xiphophorus hellerii*

परिचय: यो माछा सुशील स्वभावको, समूहमा बस्ने, बच्चा पाउँछ र विभिन्न रङ्गहरूमा पाइन्छ । भालेको पुच्छर तरवार आकारको लाम्चो हुन्छ र पोथीको शरीर भालेको भन्दा ठूलो हुन्छ ।

साईज: शरीरको लम्बाई १०-१२ से.मी.सम्म हुन्छ ।

उत्पत्ति: मध्य अमेरिका ।

जीवनचक्र: ३-४ वर्षसम्म ।

आहारा: सबै प्रकारको प्राकृतिक तथा कृत्रिम आहारा खान्छ ।

प्रजनन: जन्मेको ४-५ महिना पछि परिपक्व हुन्छ र बच्चा जन्माउँछ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २०-२८° से. उपयुक्त मानिन्छ र पानीको पि.एच. ७-८.५ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: समूहमा बस्न रुचाउँछ, आक्वारीयमको मध्य र माथिल्लो सतहमा खेल्दछ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुकनको लागि टुङ्गाहरू, केभ तथा जलीय विरूवाहरू राख्नुपर्दछ र फोहर पानी भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

८. साधारण नाम: एन्जेल माछा (Angel)

वैज्ञानिक नाम: *Pterophyllum scalare*

परिचय: यो माछा सुशील स्वभावको, समूहमा बस्न रुचाउने, र विभिन्न रङ्गहरूमा पाइन्छ । भाले पोथी छुट्याउन अण्डयारो पर्दछ । शरीरको आकार चाक्लो परेको चौडा हुन्छ ।

साईज: १०-१२ से.मी.सम्म लामो हुन्छ ।

उत्पत्ति: दक्षिण अमेरिका ।

जीवनचक्र: ८-१० वर्षसम्म ।

आहारा: सबै प्रकारको प्राकृतिक तथा कृत्रिम आहारा खान्छ ।

प्रजनन: १ वर्षमा परिपक्व हुन्छ । प्रजननको लागि आक्वारीयममा प्रशस्त जलीय विरूवाहरू रोप्नुपर्दछ । विरूवाको पातमा अण्डा पार्दछ ।

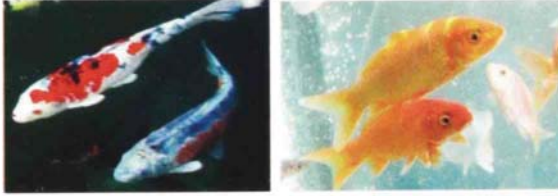
तापक्रम: पानीको तापक्रम २०-२८° से. उपयुक्त मानिन्छ र पि.एच. ७-८.५ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: समूहमा बस्न रुचाउँछ, आक्वारीयमको मध्य र माथिल्लो सतहमा खेल्दछ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुकनको लागि दुह्राहरू, केभ तथा जलीय विरूवाहरू राख्नुपर्दछ र फोहर पानी भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

९. साधारण नाम: कोई कार्प, फेन्सी कार्प (Koi Carp)

वैज्ञानिक नाम: *Cyprinus carpio*

परिचय: कोई कार्प माछा अन्य रंगीन माछाहरू भन्दा ठूलो साईजमा हुन्छ । शरीरको कलाहरू विभिन्न रङ्गहरू सेतो, रातो, पहेलो, कालो, आदि मिसिएर बनेको पाइन्छ । चिसो हावा पानी भएको स्थानहरूमा पनि आक्वारीयम तथा बगैचा पोखरीमा पालन सकिन्छ ।

साईज: ८०-९० से.मी.सम्म लामो हुन्छ ।

उत्पत्ति: चीन, जापान ।

जीवनचक्र: २० वर्षभन्दा बढी समयसम्म बाँच्न सक्छ ।

आहारा: सबै प्रकारको प्राकृतिक तथा कृत्रिम आहारा खान्छ ।

प्रजनन: २ वर्षमा परिपक्व हुन्छ, चैत्र-वैशाखमा अण्डा पार्दछ ।

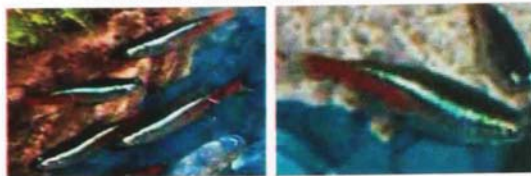
तापक्रम: पानीको तापक्रम २-३०° से.सम्म सहन सक्छ र पि.एच. ६.५-७.५ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: समूहमा बस्न रुचाउँछ, आक्वारीयम तथा सजावटी पोखरीमा मध्य र माथिल्लो सतहमा खेल्दछ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुकनको लागि दुह्राहरू, केभ तथा जलीय विरूवाहरू राख्नुपर्दछ र फोहर पानी भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ । बगैचा पोखरीमा पाल्ने हो भने लगातार पानी आउने जाने वा फिल्टर पम्पको व्यवस्था गर्नुपर्दछ ।

१०. साधारण नाम: नियोन टेट्रा माछा (Neon Tetra Fish)

वैज्ञानिक नाम: *Paracheirodon innesi*

परिचय: सरल स्वभाव भएको, गर्मी हावापानीमा हुने, शरीरमा निलो, हरियो, रातो रङ्गहरूको लामो

धर्साहरू हुन्छ र समूहमा (६ गोटाभन्दा बढी) बस्न खेल्न मन पराउँछ ।

जातहरू: नियोन माछा,

साईज: यसको लम्बाई ४-५ से.मी. हुन्छ ।

उत्पत्ति: दक्षिण अमेरिका ।

जीवनचक्र: राम्रो वातावरण मिलेमा ५-८ वर्षसम्म ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा वर्मस, मसिना किराहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम आहारामा ट्रोपीकल माछा आहारा, टोक्यु वेवी प्यालेट नै बढी प्रचलनमा आएको छ ।

प्रजनन: घरेलु आक्वारीयममा प्रजनन गराउन कठिन पर्छ तापनि गर्मीयाममा प्रजनन गर्दछ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २४°से.देखि २८° सेन्टिग्रेड उपयुक्त मानिन्छ । पानीको पि.एच. ६.०-८ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: सरल स्वभाव, समूह रूचाउने (कम्तीमा ६ गोटाभन्दा बढी संख्यामा) ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: फिल्टर पम्प सहित, खेल्न लुकनको लागि ढुङ्गाहरू, केभ, विरूवाहरूको व्यवस्था गर्नुपर्दछ । आक्वारीयम तथा सजावटी पोखरीमा मध्य र तल्लो सतहमा बस्छ र फोहर पानी भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

११. साधारण नाम: कार्डिनल टेट्रा माछा (Cardinal Tetra Fish)

वैज्ञानिक नाम: *Paracheirodon axelrodi*

परिचय: सरल स्वभाव भएको, गर्मी हावापानी, शरीरमा निलो, हरीयो, पेटको तल्लो भागमा रातो रङ्गको लामो धर्साहरू हुन्छ र समूहमा बस्न मनपराउँछ (कम्तीमा ६ गोटाभन्दा बढी) ।

साईज: यसको लम्बाई ४-५ से.मी. हुन्छ ।

उत्पत्ति: दक्षिण अमेरिका, ब्राजिल, कालम्बिया, भेनेजुयला ।

जीवनचक्र: राम्रो वातावरण मिलेमा ५-६ वर्षसम्म ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा वर्मस, मसिना किराहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम आहारामा ट्रोपीकल माछा आहारा, टोक्यु वेवी प्यालेट नै बढी प्रचलनमा आएको छ ।

प्रजनन: आक्वारीयममा भन्दा पोखरीमा प्रजनन गराउन सकिन्छ । एक पटकमा ५०० गोटा जति अण्डा दिन्छ र अण्डा दिएपछि माउलाई हटाउनुपर्दछ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २२°से. देखि २८° सेन्टिग्रेड उपयुक्त मानिन्छ । पानीको पि.एच. ६.०-८ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: सरल स्वभाव, समूह रूचाउने (कम्तीमा ६ गोटाभन्दा बढी संख्यामा) ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: फिल्टर पम्प सहित, खेल्न लुकनको लागि ढुङ्गाहरू, केभ, विरूवाहरूको व्यवस्था गर्नुपर्दछ । आक्वारीयम तथा सजावटी पोखरीमा मध्य र तल्लो सतहमा बस्छ र फोहर पानी भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

१२. साधारण नाम: सिल्भर एरोवाना, ड्रागन फिस (Silver Aerowana, Dragon fish)

वैज्ञानिक नाम: *Osteoglossum bicirrhosum*

परिचय: यो माछा सेतो, खैरो रङ्गमा र ठूलो आकारको हुन्छ। त्यसैले आक्वारीयम पनि ठूलो साईजको करीव १००० लिटर अट्ने चाहिन्छ। भालेको मुखमा अण्डा राखी कोरलले भएकोले पोथीको मुखभन्दा भालेको मुख केही ठूलो हुन्छ।

साईज: साधारणतया ६०-९० से.मी.सम्म लामो हुन्छ।

उत्पत्ति: दक्षिण अमेरिका, अमेजन क्षेत्र, गुयना।

जीवनचक्र: १०-२० वर्षसम्म।

आहार: मांसहारी स्वभाव भएको, प्राकृतिक किराहरू, माछाहरू तथा कृत्रिम आहारा खान्छ।

प्रजनन: पोथीले अण्डा पारेपछि भालेले मुखमा अण्डा राखेर कोरल्छ। आक्वारीयममा प्रजनन गराउन गाह्रो हुन्छ, प्राकृतिक अवस्थामा अण्डा पार्दछ र अण्डा पारेपछि माउलाई हटाउनुपर्दछ।

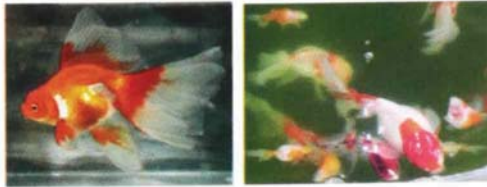
तापक्रम: पानीको तापक्रम २४^०-२८^० से. सम्म भएको र पि.एच. ६.०-७.५ आवश्यक पर्दछ।

स्वभाव: अन्य साना माछा देख्दा रिसाहा स्वभावको हुन्छ। आक्वारीयम तथा सजावटी पोखरीमा सधैं सतहमा खेल्छ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुक्ने पर्याप्त स्थान, बिरूवाहरूको व्यवस्था गर्नुपर्दछ। आक्वारीयममा राख्दा उफ्रन सक्छ, ढक्कनको आवश्यक पर्छ। आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ।

१३. साधारण नाम: गोल्डफिस माछा (Goldfish)

वैज्ञानिक नाम: *Carassius auratus*

परिचय: आक्वारीयममा पालनको लागि अति आकर्षक जातको माछा हो। विश्वमा सबभन्दा बढी मन पराउने, बढी विक्री हुने खालको माछा हो। यो खैरो पहेलो भएको कोई कार्प र क्रुसियन कार्पबाट वर्णशंकर प्रविधिबाट छनौट भई आएको माछा हो। आजकल संसारभरी यो माछाको प्रजनन र पालन गर्ने तरिका विस्तार भैसकेको छ।

जातहरू: यो माछामा एक पुच्छरको जातहरू कमन गोल्डफिस, शुबनकिन, कमेट बलियो खालका हुन् भने दुई पुच्छर भएका गोल्डफिसहरूमा फनटेल, भेलटेल, लायनहेड, ओरण्डा, सिलेष्टियल, पर्लस्केल, पमपन, बवल आई, ब्ल्याक मुर आदि प्रचलनमा आएको छ।

साईज: यसको लम्बाई जातअनुसार १२ ईन्चसम्मको हुन्छ।

उत्पत्ति: दक्षिण चीनमा भएको पाइन्छ ।

जीवनचक्र: राम्रो वातावरण मिलेमा १० देखि २० वर्ष भन्दा बढीसम्म बाँच्न सक्छ ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा वर्मस, मसिना किराहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम आहारामा ट्रोपीकल माछा आहारा, टोक्यु बेबी प्यालेट दाना बढी प्रचलनमा आएको छ ।

प्रजनन: परिपक्व तथा प्रजनन हुन २ वर्ष अवधि लाग्छ । एकचोटीमा वयस्क पोथीले १००० गोटाभन्दा बढी अण्डा दिन सक्छ ।

तापक्रम: गोल्डफिस चिसो पानी सहन सक्ने माछा हो । पानीको तापक्रम १०°से. देखि २८° सेन्टिग्रेड राम्रो मानिन्छ, तापनि १७-२१° से. सम्म उपयुक्त मानिन्छ । पानीको पि.एच. ६.०-७.५ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: गोल्डफिस माछा सरल स्वभावको हुन्छ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयम तथा बगैचा पोखरीमा यो माछा पालन गर्न बगिरहने पानी, हावा पम्प, फिल्टर पम्प र कुनै भागमा जलीय विरूवा भएमा राम्रो हुन्छ । आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

१४. साधारण नाम: पर्ल गौरामी, डार्डमण्ड, लेरी गौरामी (Pearl Gaurami)

वैज्ञानिक नाम: *Trichogaster leerii*

परिचय: पर्ल गौरामी माछा आकर्षक खालको विभिन्न रङ्गहरूमा पाइने माछा हो । आक्वारीयमको लागि आकर्षक माछा हो ।

जातहरू: लेस गौरामी, डार्डमण्ड गौरामी, लेरी गौरामी, प्लाटीनम गौरामी, मोजार्डक गौरामी ।

साईज: यसको लम्बाई जात अनुसार १०-१३ से.मी.सम्मको हुन्छ ।

उत्पत्ति: एशिया, थाईल्याण्ड, इण्डोनेसिया ।

जीवनचक्र: राम्रो वातावरण मिलेमा ३ देखि ४ वर्षसम्म बाँच्न सक्छ ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा वर्मस, मसिना किराहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम आहारामा ट्रोपीकल माछा आहारा, टोक्यु बेबी प्यालेट नै बढी प्रचलनमा आएको छ ।

प्रजनन: भालेले आफ्नो मुखबाट पानीको मसिना फोकाहरू फिज जस्तो निकालेर नेष्ट (घर) बनाउँछ र पोथीले त्यसै नेष्टमा आएर अण्डा पार्दछ ।

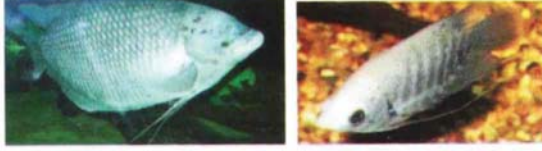
तापक्रम: पानीको तापक्रम २५° से.देखि २८° सेन्टिग्रेड उपयुक्त मानिन्छ । पानीको पि.एच. ६.०-८ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: यो माछा सरल स्वभावको हुन्छ । भाले चाहिँ केही रिसाहा हुन्छ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा लुक्नको लागि ढुङ्गाहरू, केभ, विरूवाहरूको व्यवस्था गर्नुपर्दछ । करीव ५० लिटर पानी अटाउने आक्वारीयमको व्यवस्था गर्नुपर्दछ । आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

१५. साधारण नाम: गैन्ट गौरामी, गौरामी (Gaint Gaurami)

वैज्ञानिक नाम: *Osphronemus goramy*

परिचय: गैन्ट गौरामी आकर्षक सेतो, हरियो, पहेलो, कालो मिसावट भएको रङ्गरूमा पाइन्छ । अन्य माछाको तुलनामा यो माछा ठूलो हुन्छ र आक्वारीयम वा टैंक पनि ठूलो नै चाहिन्छ ।

साईज: यसको लम्बाई जात अनुसार ५०-७० से.मी.सम्मको हुन्छ ।

उत्पत्ति: दक्षिण एशिया ।

जीवनचक्र: ४ देखि ५ वर्ष बाँच्न सक्छ ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा वर्मस, मसिना किराहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम आहारामा ट्रोपीकल माछा आहारा, टोक्यु बेबी प्यालेट खान्छ ।

प्रजनन: भालेले पानीको मसिना फोकाहरू मुखबाट फिज जस्तो निकालेर नेष्ट (घर) बनाउँछ र पोथीले त्यसै नेष्टमा आएर अण्डा पार्दछ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २०° से. देखि ३०° सेन्टिग्रेड उपयुक्त मानिन्छ । पानीको पि.एच. ६.०-८.० आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: यो माछा सरल स्वभावको भएपनि भाले चाहिं केही रिसाहा हुन्छ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: ठूलो साईजको आक्वारीयम साईज ६ फिट लम्बाई २ फिट चौडाई र २ फिट उचाईको आवश्यक पर्दछ । साथै आक्वारीयममा दुङ्गाहरू, केभ, विरूवाहरूको व्यवस्था गर्नुपर्दछ । आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

१६. साधारण नाम: रेन्वो सार्क (Rainbow Shark)

वैज्ञानिक नाम: *Epalzeorhynchus frenatus*

परिचय: यो माछा सरल, आकर्षक देखिन्छ तापनि पोथीभन्दा भाले बढी रिसाहा हुन्छ ।

जातहरू: रेडफिन सार्क, रेड सार्क, रूवी सार्क, अल्विनो रेन्वो सार्क ।

साईज: यसको लम्बाई १५ से.मी.सम्मको हुन्छ ।

उत्पत्ति: थाईल्याण्ड, इण्डोनेसिया ।

जीवनचक्र: राम्रो वातावरण मिलेमा ५-८ वर्ष बाँच्न सक्छ ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा वर्मस, मसिना किराहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम आहारामा ट्रोपीकल माछा आहारा, टोक्यु बेबी प्यालेट मन पराउँछ ।

प्रजनन: परिपक्व भएपछि गर्मी सिजनमा अण्डा पार्दछ तर आक्वारीयममा प्रजनन गराउन कठिन पर्दछ, सानो खालको पोखरीमा, ठूलाखाले टैंकहरूमा प्रजनन गराउन सकिन्छ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २४° से. देखि २८° सेन्टिग्रेड उपयुक्त मानिन्छ । पानीको पि.एच. ६.०-८

आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: यो माछा रिसाहा स्वभावको हुन्छ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: करीव २०० लिटर पानी अटाउने आक्वारीयम, लुक्नको लागि दुइहाहरू, केभ, विरूवाहरूको व्यवस्था गर्नुपर्दछ । आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

१७. साधारण नाम: ओस्कार माछा (Oskar fish)

वैज्ञानिक नाम: *Astronotus ocellatus*

परिचय: सजावटी माछाहरू मध्ये ठूलो र सरल स्वभावको आक्वारीयमको लागि आकर्षक माछा हो ।

जातहरू: अल्बिनो ओस्कार, टाईगर रेड ओस्कार, मार्बलेड सिचलिड ।

साईज: यसको लम्वाई ३०-३५ से.मी. हुन्छ ।

उत्पत्ति: अमेजन क्षेत्र ।

जीवनचक्र: राम्रो वातावरण मिलेमा १० देखि १३ वर्षभन्दा बढीसम्म बाँच्न सक्छ ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा वर्मस, मसिना किराहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम आहारामा ट्रोपीकल माछा आहारा, टोक्स्यु बेबी प्यालेट नै बढी प्रचलनमा आएको छ ।

प्रजनन: अनुकूल वातावरण पाएपछि परिपक्व माउले ४-५ इन्च साईजको भएपछि अण्डा पार्ने स्थान बनाउँछ र अण्डा पार्छ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २४° से. देखि २८° सेन्टिग्रेड उपयुक्त मानिन्छ । पानीको पि.एच. ६.०-८ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: सरल स्वभाव तर सानो आक्वारीयम भएमा उफ्रन सक्छ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: राम्रो व्यवस्थापनको लागि आक्वारीयम २ मिटर लम्वाई, ५० से.मी. चौडाई र ६० से.मी. उचाई भएको फिल्टर पम्प सहितको आवश्यक पर्दछ । आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ र खेलन लुक्नको लागि दुइहाहरू, केभ, विरूवाहरूको व्यवस्था गर्नुपर्दछ ।

१८. साधारण नाम: ल्कोन लोच, ल्कोन बोटीया, टाईगर बोटीया (Clown Loach, Clon Botia, Tiger Botia)

वैज्ञानिक नाम: *Chromobotia macracanthus*

परिचय: यसको साधारण नाम बोटीया म्याक्राक्यान्थस हो र आक्वारीयमको लागि आकर्षक माछा हो । यो माछा कालो, पहेलो, रातो खैरो रङ्गहरू मिसिएर बनेको हुन्छ ।

साईज: यसको लम्वाई १५-२० से.मी. हुन्छ ।

उत्पत्ति: बोर्नियो, सुमत्रा र इण्डोनेसिया ।

जीवनचक्र: ४-५ वर्ष ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा वर्मस, मसिना किराहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम आहारा, टोक्यु वेबी प्यालेट ।

प्रजनन: गर्मी समयमा अनुकूल वातावरणमा अण्डा पर्दछ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २४^०-२३^० सेन्टिग्रेड । पानीको पि.एच. ५.०-७.५ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: सरल स्वभाव ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ । फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुकनको लागि दुइहाहरू, केभ, बिरुवाहरूको व्यवस्था गर्नुपर्दछ ।

१९. साधारण नाम: रेडटेल ब्ल्याक सार्क (Redtail Black Shark)

वैज्ञानिक नाम: *Epalzeorhynchus bicolor*

परिचय: यो माछा रिसाहा स्वभाव भएको, अन्य माछासँग नमिल्ने, आक्वारीयममा एक जातीयमा मात्र पालनको लागि उपयुक्त माछा हो ।

साईज: यसको लम्बाई १२-१३ से.मी. हुन्छ ।

उत्पत्ति: थाईल्याण्ड ।

जीवनचक्र: ५-८ वर्ष ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा वर्मस, मसिना किराहरू, भारपातहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम आहारा ।

प्रजनन: प्रजननको समयमा १ पोथी र १ भाले भए पुग्छ । एक पटकमा १००० गोटा नटासिने अण्डा पार्न सक्छ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २३^०-२८^० सेन्टिग्रेड । पानीको पि.एच. ६.५-७.५ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: रिसाहा (एग्रेसिभ) स्वभाव ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयमको साईज २०० लिटर र एक जातीय माछा मात्र राख्न उपयुक्त हुन्छ । आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ र फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुकनको लागि दुइहाहरू, केभ, बिरुवाहरूको व्यवस्था गर्नुपर्दछ ।

२०. साधारण नाम: हिलस्ट्रिम लोच (Hillstream Loach, Chinese Sucker, Hong-Kong Pleco)

वैज्ञानिक नाम: *Beaufortia kweichowensis*

परिचय: चिसो पानीमा हुने माछा हो । आक्वारीयमको लागि आकर्षक माछा हो तापनि यो माछा

कम पालिन्छ ।

साईज: यसको लम्बाई ६-८ से.मी. हुन्छ ।

उत्पत्ति: चीन ।

जीवनचक्र: ५-१० सम्म वाँच्छ ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा वर्मस, मसिना किराहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम आहारा, फ्लेक दाना, टोक्यु बेबी प्यालेट ।

प्रजनन: भाले पोथी छुट्टयाउन गाँहो पर्दछ । घरेलु आक्वारीयममा प्रजनन गर्न गाँहो पर्दछ, अण्डा पर्दछ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २०° से. देखि २५° सेन्टिग्रेड । पानीको पि.एच. ७.०-८ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: सरल स्वभाव टैकको साईमा, र पिधमा टाँसिएको लेउ खान्छ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ । फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुकनको लागि ढुङ्गाहरू, बिरुवाको व्यवस्था गर्नुपर्दछ ।

२१. साधारण नाम: हरलेक्विन रसवोरा माछा (Haslequin Rasbora fish)

वैज्ञानिक नाम: *Trigonostigma heteromorpha*

परिचय: यो सानो खालको सजावटी आक्वारीयम माछा हो । यसको शरीरको पुच्छरतिर त्रिकोण आकारको कालो खालको धब्बा रहेको हुन्छ ।

जातहरू: रसवोरा, रूड रसवोरा, रसवोरा हेनगेली, रसवोरा ईस्पेयी ।

साईज: यसको लम्बाई ४-५ से.मी. हुन्छ ।

उत्पत्ति: मलेसिया, सुमात्रा, सिंगापुर र थाईल्याण्ड ।

जीवनचक्र: ५-६ वर्ष ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा वर्मस, मसिना किराहरू, झारपातहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम आहारा ।

प्रजनन: गर्मी याममा अनुकूल वातावरण पाएपछि प्रजनन गर्दछ । यसको अण्डा टाँसिने खालको हुन्छ र एकपटकमा लगभग ३०० गोटा पार्न सक्छ ।

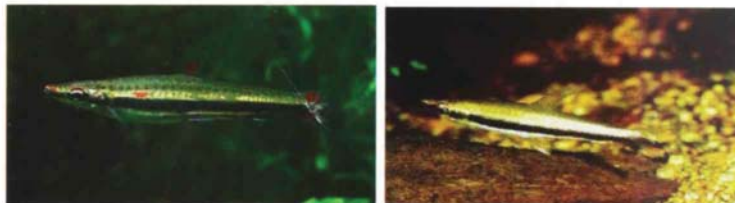
तापक्रम: पानीको तापक्रम २०°से.देखि २८° सेन्टिग्रेड । पानीको पि.एच. ६.०-७.५ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: समूहमा वस्न मन पराउने ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयमको साईज २०० लिटर र एक जातीय माछा मात्र राख्न उपयुक्त हुन्छ । फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुकनको लागि ढुङ्गाहरू, केभ, साना भुष्पा परेको बिरुवाहरूको व्यवस्था गर्नुपर्दछ । आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

२२. साधारण नाम: पेन्सिल फिस (Pencil fish)

वैज्ञानिक नाम: *Lebiasinidae nannostomus*

परिचय: सानो खालको, विभिन्न रङ्गहरूमा पाइने र आक्वारीयमको लागि पालन गर्न सजिलो । १६ किसिमको जातहरूमा पाइन्छ तापनि हाल दुई जातको मात्र आक्वारीयममा पालिन्छ । कालो, खैरो खालको धर्साहरू टाउकोदेखि पुच्छरसम्म रातो, पहेलो रङ्गहरूमा मिसिएको हुन्छ र भालेमा बढी रङ्गहरू हुन्छ ।

जातहरू: गोल्डेन, ओन लाईन, टु लाईन, थ्रि लाईन, डिपटेल, डवार्फ आदि ।

साईज: यसको लम्बाई ४-५ से.मी. हुन्छ ।

उत्पत्ति: दक्षिण अमेरिका, ब्राजिल, गुयना, भेनेजुयला, अमेजन क्षेत्र ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २०°-२८° सेन्टिग्रेड । पानीको पि.एच. ६.०-७.५ आवश्यक पर्दछ ।

जीवनचक्र: ५-६ वर्ष ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा वर्मस, ब्राईन सिम्प, मसिना किराहरू, फारपातहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम आहारा ।

प्रजनन: अनुकूल वातावरण पाएपछि अण्डा पाछ, जलीय विरुवामा अण्डा टासिन्छ ।

स्वभाव: समूहमा बस्न मन पराउने स्वभाव ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुक्नको लागि ढुङ्गाहरू, केम, साना भुप्पा परेको विरुवाहरूको व्यवस्था गर्नुपर्दछ । आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

२३. साधारण नाम: क्लाम्बिङ्ग पर्थ (Climbing Perch fish)

वैज्ञानिक नाम: *Anabas testudineus*

परिचय: यो माछाको शरीर केही ठूलो, चाक्लो र अन्य जातको माछासँग रिसाउने स्वभावको हुन्छ ।

साईज: यसको लम्बाई १७-२५ से.मी. हुन्छ ।

उत्पत्ति: दक्षिण एशिया: भारत, श्रीलंका, इण्डोनेसिया र दक्षिण चीन ।

जीवनचक्र: ५-८ वर्ष ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २०° से.देखि २८° सेन्टिग्रेड । पानीको पि.एच. ७.०-८.० आवश्यक पर्दछ ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा वर्मस, ब्राईन सिम्प, मसिना किराहरू, फारपातहरू, आर्टीमिया र

कृत्रिम आहारा ।

प्रजनन: अनुकूल वातावरण पाएपछि अण्डा पाछै, जलीय विरूवामा अण्डा टासिन्छ ।

स्वभाव: उफ्रने र रिसाहा स्वभावको हुन्छ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा माथिल्लो ढक्कन बन्द गरी राम्रो पानीको व्यवस्था गर्नुपर्दछ । आक्वारीयममा फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुक्नको लागि ढुङ्गाहरू, केभ तथा विरूवाहरूको व्यवस्था गर्नुपर्दछ । आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

२४. साधारण नाम: किसिङ्ग गौरामी (Kising Gaurami fish)

वैज्ञानिक नाम: *Helostoma temmincki*

परिचय: किसिङ्ग गौरामी माछाहरू मुख-मुख जोडेर एक आपसमा खेल्ने, जुध्ने भएकोले किसिङ्ग माछा भनिएको हो । यो माछा पनि आक्वारीयममा निकै चलनमा आएको छ ।

जातहरू: किसिङ्ग माछा, पिक किसिङ्ग गौरामी

साईज: यसको लम्बाई २५-३० से.मी. हुन्छ ।

उत्पत्ति: दक्षिण पूर्वी एशिया ।

जीवनचक्र: ५-७ वर्ष ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २०° से. देखि २८° सेन्टिग्रेड । पानीको पि.एच. ६.०-८.० आवश्यक पर्दछ ।

आहारा: प्राकृतिक आहारमा वर्मस, ब्राईन सिम्प, मसिना किराहरू, फारपातहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम आहारा ।

प्रजनन: प्रजननको लागि आक्वारीयममा गान्हो पर्दछ, अनुकूल वातावरण पाएपछि ठूलो साईजको टैंक, सानो पोखरी आदिमा प्रजनन गर्न सक्दछ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुक्नको लागि ढुङ्गाहरू, केभ तथा विरूवाहरूको व्यवस्था गर्नुपर्दछ । आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

२५. साधारण नाम: वाला सार्क, सिल्भर सार्क माछा (Bala Shark, Silver Shark fish)

वैज्ञानिक नाम: *Balantiocheilos melanopterus*

परिचय: वाला सार्क माछाहरू सरल स्वभावका हुन्छन् तापनि अन्य मसिना खालको नियोन टेटा जस्तो माछाहरू संगै राख्दा खाइदिने, टोक्ने हुन्छ। यो माछा बढी चलाख स्वभाव भएको र आक्वारीयममा आकर्षक देखिन्छ।

जातहरू: वाला सार्क, सिल्भर सार्क, तिन रङ्गको सार्क, हंगुस आदि।

साईज: यसको लम्वाई ३०-३३ से.मी. हुन्छ।

उत्पत्ति: दक्षिण पूर्वी एशिया: सुमात्रा, बोर्नियो, थाईलैण्ड, मलेसिया।

जीवनचक्र: ८-१० वर्ष।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २०°-२८° सेन्टिग्रेड। पानीको पि.एच. ६.५-७.५ आवश्यक पर्दछ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा वर्मस, ब्राईन सिम्प, मसिना किराहरू, भारपातहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम आहारा।

प्रजनन: प्रजननको लागि आक्वारीयममा गान्धो पर्दछ, ठूलो टैंकको आवश्यकता पर्दछ।

स्वभाव: ठूलो खालको टैंक, आक्वारीयम आवश्यक पर्दछ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुक्नको लागि टुङ्गाहरू, केभ तथा विरूवाहरूको व्यवस्था गर्नुपर्दछ र आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ।

२६. साधारण नाम: लेमन टेटा (Lemon Tetra)

वैज्ञानिक नाम: *Hyphessobrycon pulchripinnis*

परिचय: यो माछा सरल स्वभाव, आकर्षक र आँखाको किनारा रातो हुन्छ। समूहमा बस्न मन पराउँछ। प्राकृतिक अवस्थामा हजारौंले एकै पटकमा प्रजनन गर्दछ।

साईज: यसको लम्वाई ४-५ से.मी. हुन्छ।

उत्पत्ति: दक्षिण अमेरिका, अमेजन क्षेत्र।

जीवनचक्र: ४-५ वर्ष।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २०° से. देखि २८° सेन्टिग्रेड। पानीको पि.एच. ६.५-७.५ आवश्यक पर्दछ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा वर्मस, ब्राईन सिम्प, मसिना किराहरू, भारपातहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम दाना मसिना कुट्टका, चेप्टो दाना खान्छ।

प्रजनन: एकैसाथ धेरैले अण्डा पार्दछ, अण्डा एक आपसमा खान सक्छ। प्रजननको समयमा जाली भित्र माउलाई राख्नुपर्दछ।

स्वभाव: आक्वारीयमको मध्य भागमा बस्ने स्वभाव।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुक्नको लागि टुङ्गाहरू, केभ तथा विरूवाहरू राख्नुपर्दछ र आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ।

२७. साधारण नाम: सिल्भर डलर (Silver Dollar)

वैज्ञानिक नाम: *Metynnis argenteus*

परिचय: सरल स्वभाव, आकर्षक, प्राकृतिक अवस्थामा समूहमा बस्ने, शरीर चेप्टो, चौडा खालको, चादी, सुनौला, कालो, खैरो थोप्ला जस्तो रङ्गहरू मिलेर बनेको हुन्छ ।

साईज: यसको लम्बाई १०-१२ से.मी. हुन्छ ।

उत्पत्ति: घाना, अमेजन क्षेत्र, रियो नेग्रो ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २०° से. देखि २८° सेन्टिग्रेड । पानीको पि.एच. ५.०-७.० आवश्यक पर्दछ ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा घाँस खान मन पराउने वर्मस, ब्राईन स्निम्प, मसिना किराहरू, झारपातहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम दाना मसिना कुट्टका, चेप्टो दाना खान्छ ।

प्रजनन: गमी समयमा अनुकूल वातावरण भएपछि परिपक्व पोथीले अण्डा पार्दछ ।

स्वभाव: आक्वारीयमको मध्य भागमा बस्ने स्वभाव ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुक्नको लागि ढुङ्गाहरू, केभ तथा विरूवाहरू राख्नुपर्दछ र आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

२८. साधारण नाम: जुली कोरी, जुली क्याटफिस, लियोपर्ड कोरी (Julii Cory, Julii Catfish, Leopard Cory)

वैज्ञानिक नाम: *Corydoras Julii*

परिचय: सफा जलाशयमा पाइन्छ । सरल स्वभाव, आकर्षक, जुङ्गा भएको, छिर्केविर्के रंगमा, समूहमा बस्न मन पराउने माछा हो । यो माछा ४ देखि ६ गोटाको समूहमा राख्नुपर्दछ ।

साईज: यसको लम्बाई ५-६ से.मी. हुन्छ ।

उत्पत्ति: अमेजन क्षेत्र, ब्राजिल ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २२° से. देखि २५° सेन्टिग्रेड । पानीको पि.एच. ६.०-७.५ आवश्यक पर्दछ ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा घाँस खान मन पराउने । वर्मस, ब्राईन स्निम्प, मसिना किराहरू, झारपातहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम दाना मसिना कुट्टका, चेप्टो दाना खान्छ ।

प्रजनन: पोथीभन्दा भालेको साईज ठूलो हुन्छ । अण्डा पार्दछ । प्रजननको लागि अन्य माछाभन्दा कठिन छ । आफ्नो पखेटामा अण्डा लिएर हिंडछ र भालेले अण्डालाई शेचन क्रिया गर्दछ ।

स्वभाव: आक्वारीयमको समूहमा ४-६ गोटा राख्ने ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: ५० देखि ७५ लिटर साईजको आक्वारीयममा फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुक्नको लागि ढुङ्गाहरू, केभ, काठका जराहरू र विरूवाहरू राख्नुपर्दछ । आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

२९. साधारण नाम: क्लोन नाईफ माछा (Clown Knifefish, *Notopterus chitala*)

वैज्ञानिक नाम: *Chitala chitala*

परिचय: शरीरमा कालो धब्बाहरू हुन्छ, बढी रिसाहा हुन्छ, अन्य माछाहरूलाई टोकन सक्छ ।

साईज: यसको लम्बाई ५०-६० से.मी. हुन्छ ।

उत्पत्ति: दक्षिण पूर्वी एशिया ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा वर्मस, ब्राईन सिम्प, मसिना किराहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम दाना मसिना कुटका, चेप्टो दाना खान्छ ।

प्रजनन: आक्वारीयममा प्रजनन गराउन गान्हो पर्दछ तापनि पोखरीमा प्रजनन गराउन सकिन्छ । भालेले अण्डा तथा बच्चाको गाई बसी हेरचाह गर्दछ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २२°-२८° सेन्टिग्रेड । पानीको पि.एच. ६.०-७.५ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: यो माछालाई आक्वारीयममा ३-४ गोटाको समूहमा राख्नुपर्दछ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: ५०० देखि १००० लिटर साईजको आक्वारीयममा फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुक्नको लागि ढुङ्गाहरू, केभ, काठका जराहरू र विरूवाहरू राख्नुपर्दछ । आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

३०. साधारण नाम: पाङ्गसियस, क्याटफिस, सियामेज सार्क (Pangasius Catfish)

वैज्ञानिक नाम: *Pangasius hypophthalmus*

परिचय: सानो साईजमा यो माछा आकर्षक देखिन्छ । शरीरमा कालो खैरो रङ्गमा, शरीर चिल्लो कत्ला नभएको, सानो साईजको माछाको लागि साधारण आक्वारीयममा समूहमा पाल्न राम्रो देखिन्छ ।

साईज: यसको लम्बाई ५०-१०० से.मी. ठूलोसम्म हुन्छ ।

उत्पत्ति: दक्षिण पूर्वी एशिया थाईलैण्ड, लाओस, मलेसिया ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा वर्मस, ब्राईन सिम्प, मसिना किराहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम दाना मसिना कुट्टा, चेप्टो दाना खान्छ ।

प्रजनन: पोथीभन्दा भाले सानो हुन्छ । आक्वारीयममा प्रजनन गराउन सकिदैन, पोखरीमा प्रजनन गराउन सकिन्छ । अण्डा पार्दछ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २२° से.देखि २८° सेन्टिग्रेड । पानीको पि.एच. ६.०-७.५ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: आक्वारीयममा समूहमा बस्न मन पराउने र सबै भागमा आहारा लिन सक्छ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: माछा ठूलो साईजको हुने भएकोले ५०० देखि १००० लिटर ठूलो साईजको आक्वारीयममा ठूलोमा ३०-३५ से.मी. साईजसम्मको माछा, फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुकनको लागि हुइहाहरू, केभ, काठका जराहरू र विरूवाहरू राख्नुपर्दछ । आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

३१. साधारण नाम: सकर माउथ क्वाटफिस, लेउ चाटने माछा (Sucker mouth cat fish)

वैज्ञानिक नाम: *Hypostomus plecostomus*

परिचय: खसो छाला भएको, छिर्केमिके, कालो, खैरो रङ्ग भएको, आक्वारीयम, टैंक, पोखरीमा टाँसिएर बस्छ । आक्वारीयममा टाँसिएको फोहर, लेउ, अल्गी चाटेर खान्छ, पालन सजिलो र आकर्षक देखिन्छ । प्रत्येक आक्वारीयममा राख्दा टाँसिएको लेउ चाट्छ र सफा देखिन्छ ।

साईज: यसको लम्बाई ४५-५५ से.मी.सम्म हुन्छ ।

उत्पत्ति: दक्षिण अमेरिका, ओरीनोको नदी आसपास ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा लेउ, वर्मस, ब्राईन सिम्प, मसिना किराहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम दाना मसिना कुट्टा, चेप्टो दाना खान्छ ।

प्रजनन: भालेको पिक्टोरल फिन पोथीको भन्दा चाक्लो हुन्छ । आक्वारीयममा प्रजनन गराउन कठिन पर्छ, । साना पोखरीमा प्रजनन गराउन सकिन्छ । अण्डा पार्दछ भालेले अण्डा र बच्चाको सुरक्षा गर्दछ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २२°-२८° सेन्टिग्रेड । पानीको पि.एच. ६.०-७.५ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: आक्वारीयमको सबै भागमा आहारा लिन सक्छ ।

जीवनचक्र: यो १०-१५ वर्षसम्म बाँच्न सक्छ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुकनको लागि हुइहाहरू, केभ, काठका जराहरू र विरूवाहरू राख्नुपर्दछ र आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

३२. साधारण नाम: फायर माउथ माछा, रेड ब्रेस्टेड सिचलिड (Firemouth fish)

वैज्ञानिक नाम: *Thorichthys meeki*

परिचय: विभिन्न रङ्गमा पाइने माछा हो । भाले माछाको टाउको उठेको हुन्छ । गर्मी उष्ण हावापानी हुने स्थानमा पाइने, कम बहाव भएको पानीमा पाइन्छ । आक्वारीयमको लागि पालन सजिलो र आकर्षक देखिन्छ । माछाको घाँटी वरीपरी चहकिला रङ्गहरूको विकास भएको हुन्छ ।

साईज: लम्बाई १२-१५ से.मी.सम्म हुन्छ । भालेभन्दा पोथी सानो हुन्छ ।

उत्पत्ति: मध्य अमेरिका, मेक्सिको, ग्वाटेमाला ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा लेउ, वर्मस, ब्राईन सिम्प, मसिना किराहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम दाना मसिना कुट्टा, चेप्टो दाना खान्छ ।

प्रजनन: दुइ, गेग्रान, जलीय विरूवाको पातमा अण्डा पार्छ, भाले पोथीले अण्डा र बच्चाको पूरा हेरचाह गर्छ, आक्वारीयममा पनि प्रजनन गर्न सक्छ । पोखरीमा सजिलै प्रजनन गर्छ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २२° से. देखि ३०° सेन्टिग्रेड । पानीको पि.एच. ६.०-८.० आवश्यक पर्दछ ।

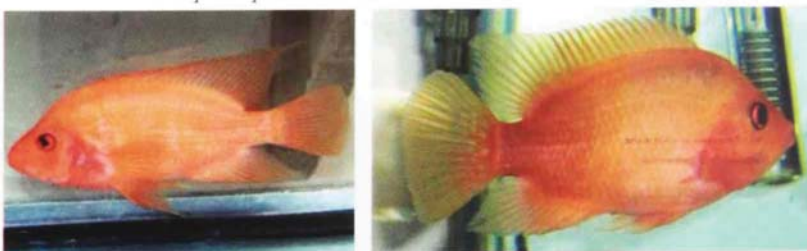
स्वभाव: आक्वारीयमको सबै भागमा आहारा लिन सक्छ ।

जीवनचक्र: यो ८-१० वर्षसम्म बाँच्न सक्छ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: समूहमा पालन सजिलो छ, १०० लिटर साईजको आक्वारीयम, फिल्टर पम्पसहित, खेलन लुकनको लागि दुइहाहरू, केभ, काठका जराहरू र विरूवाहरू राख्नुपर्दछ । आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

३३. साधारण नाम: रेड डेभिल सिचलीड माछा (Red Devil Cichlid fish)

वैज्ञानिक नाम: *Amphilophus labiatus*

परिचय: रातो रङ्गमा पाइने माछा हो । भाले माछाको टाउको उठेको हुन्छ । गर्मी उष्ण हावापानी हुने स्थानमा पाइने, आक्वारीयमको लागि पालन सजिलो र आकर्षक देखिन्छ तर अन्य माछा समूहमा बस्न मन पराउँदैन । आक्वारीयममा लगाएको विरूवा उखेलन सक्छ ।

साईज: लम्बाई १०-१२ से.मी.सम्म हुन्छ । भालेभन्दा पोथी सानो हुन्छ ।

उत्पत्ति: मध्य अमेरिका, लेक निकारागुवा, लेक मनागुवा ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा लेउ, वर्मस, ब्राईन स्निम्प, मसिना किराहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम दाना मसिना कुट्टका, चेप्टो दाना खान्छ, साना अन्य माछालाई खान सक्छ ।

प्रजनन: ढुङ्गा, ग्रेग्रान, जलीय विरुवाको पातमा अण्डा पार्छ, भाले पोथीले अण्डा र बच्चाको पूरा हेरचाह गर्छ, आक्वारीयममा पनि प्रजनन गर्न सक्छ । पोखरीमा सजिलै प्रजनन गर्छ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २२° से. देखि २८° सेन्टिग्रेड । पानीको पि.एच. ६.५-७.५ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: आक्वारीयमको सबै भागमा आहारा लिन सक्छ ।

जीवनचक्र: यो ८-१० वर्षसम्म बाँच्न सक्छ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: एकै जातको मात्र पाल्न उपयुक्त, १०० लिटर साईजको आक्वारीयम, फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुकनको लागि ढुङ्गाहरू, केभ, काठका जराहरू राख्नुपर्दछ । आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

३४. साधारण नाम: पिरान्हा, रेडवेली पिरान्हा (Piranha fish)

वैज्ञानिक नाम: *Pygocentrus nattereri*

परिचय: शरीरमा विभिन्न रङ्गमा हरियो, पहेलो, रातो, खैरो मिसिएको पाइन्छ । शरीरको भाग चौडा परेको आकर्षक देखिने माछा हो । गर्मी उष्ण हावापानी हुने स्थानमा पाइने, आक्वारीयमको लागि पाल्न सजिलो तर अन्य माछा समूहमा बस्न मन पराउँदैन ।

साईज: लम्बाई २५-३० से.मी.सम्म हुन्छ ।

उत्पत्ति: दक्षिण अमेरिका ।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा लेउ, वर्मस, ब्राईन स्निम्प, मसिना किराहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम दाना मसिना कुट्टका, चेप्टो दाना खान्छ, साना अन्य माछालाई खान सक्छ ।

प्रजनन: प्रजनन गराउन कठिन पर्छ तापनि ढुङ्गा, ग्रेग्रान, जलीय विरुवाको पातमा अण्डा पार्छ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २२° से.देखि २८° सेन्टिग्रेड । पानीको पि.एच. ६.५-७.५ आवश्यक पर्दछ ।

स्वभाव: आक्वारीयमको सबै भागमा आहारा लिन सक्छ ।

जीवनचक्र: यो ८-१० वर्षसम्म बाँच्न सक्छ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा साना माछालाई सँगै राख्दा खान सक्छ, १०० लिटरभन्दा ठूलो साईजको आक्वारीयम आवश्यक पर्दछ । फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुकनको लागि ढुङ्गाहरू, केभ, काठका जराहरू राख्नुपर्दछ । आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ ।

३५. साधारण नाम: ब्लड रेड प्यारोट माछा (Blood Red Parrot Fish)

वैज्ञानिक नाम: *Hoplarchus psittacus*

परिचय: सिचलिडस समूहबाट वर्णशंकर प्रविधिबाट हाईब्रिड निकालिएको माछा हो। यो माछा चहकिलो रङ्गहरूमा पाइन्छ। मुखको भाग सुगाको जस्तो चुच्चो परेको हुन्छ। साना माछालाई खान सक्छ।

साईज: लम्बाई १५-२० से.मी.सम्म हुन्छ।

उत्पत्ति: दक्षिण अमेरिकाका सिचलिडस समूहबाट मानव निर्मित हाईब्रिड निकालिएको माछा हो।

आहारा: प्राकृतिक आहारमा लेउ, वर्मस, ब्राईन सिम्प, मसिना किराहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम दाना मसिना कुट्का, चेण्टो दाना खान्छ।

प्रजनन: यो माछा हाईब्रिड निकालिएकोले प्रजनन गराउन कठिन पर्छ। ठूलो आक्वारीयममा ढुङ्गा, गेग्रान, जलीय विरूवाको पातमा अण्डा पार्छ तर अनफर्टाइल अण्डा धेरै भएकाले प्रजनन धेरै कम हुन्छ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २२° से. देखि २८° सेन्टिग्रेड। पानीको पि.एच. ६.५-७.५ आवश्यक पर्दछ।

स्वभाव: आक्वारीयमको सबै भागमा आहारा लिन सक्छ।

जीवनचक्र: ८-१० वर्षसम्म बाँच्न सक्छ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा अन्य ठूलो साईजको माछासँग समूहमा पाल्न सकिन्छ, १०० लिटर साईजको आक्वारीयम, फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुक्नको लागि ढुङ्गाहरू, केभ, काठका जराहरू राख्नुपर्दछ। आक्वारीयममा पानी फोहर भएमा नयाँ पानी फेर्नुपर्दछ।

३६. साधारण नाम: जेवेल माछा (Jewel fish, Two Spotted Jewel Fish)

वैज्ञानिक नाम: *Hemichromis bimaculatus*

परिचय: सिचलिडस समूहको माछा हो। अफ्रिका देशको नदीनालामा पाइन्छ। यो माछा चहकिलो विभिन्न आकर्षक रङ्गहरूमा पाइन्छ।

साईज: लम्बाई १२-१४ से.मी.सम्म हुन्छ।

उत्पत्ति: अफ्रिका।

आहारा: प्राकृतिक आहारामा लेउ, बर्मस, ब्राईन स्त्रिम्प, मसिना किराहरू, आर्टीमिया र कृत्रिम माईक्रो दाना, मसिना कुट्टा, चेप्टो दाना खान्छ, साना अन्य माछालाई खान सक्छ ।

प्रजनन: जोडी भएको बेलामा रिसाहा हुन्छ । भाले पोथी छुट्याउन अफठयारो भएकोले प्रजननको समयमा ५-६ जोडा एकै ठाउँमा राख्नुपर्छ । केही समयपछि आफ्नै जोडा भएर बस्छ अनि माउहरू छुट्याएर राख्नुपर्दछ । आक्वारीयम तथा टैंकको पिंधमा अण्डा पार्दछ । अण्डा पारेपछि २-४ दिनभित्र बच्चा निस्कन्छ र पोथीले एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा सार्दछ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २१° से. देखि २५° सेन्टिग्रेड । पानीको पि.एच. ६.५-७.५ आवश्यक पर्दछ ।

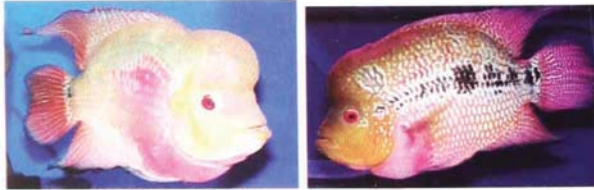
स्वभाव: आक्वारीयमको सबै भागमा आहारा लिन सक्छ । समूहमा अन्य माछासँग राख्न उपयुक्त छैन ।

जीवनचक्र: ५-६ वर्षसम्म बाँच्न सक्छ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: आक्वारीयममा करीव १०० लिटर पानी अटाउने, फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुकनको लागि ढुङ्गाहरू, केभ, काठका जराहरू राख्नुपर्दछ । जलीय विरूवाहरू उखेल्छ ।

३७. साधारण नाम: फ्लावरहर्न फिस (Flowerhorn Fish)

वैज्ञानिक नाम: *Cichlasoma trimaculatus*

परिचय: सिचलिडस समूहको कठिन आवहवा सहन सक्ने मांसहारी, विभिन्न रङ्गहरूमा पाइने माछा हो । यो माछाको विभिन्न प्रजातिसँग वर्णशंकरबाट प्रजनन गरी हाईब्रिड निकालिएको हो । यो माछा धेरै आकर्षक र महङ्गोमा विक्री हुन्छ ।

साईज: लम्बाई २५-३० से.मी. सम्म हुन्छ ।

उत्पत्ति: दक्षिण पूर्वी चीन, थाईलेण्ड, सिंगापुर, मलेसिया देशहरू पाइन्छ ।

तापक्रम: पानीको तापक्रम २४°-३२° सेन्टिग्रेड र पानीको पि.एच. ६.५-७.५ आवश्यक पर्दछ ।

आहारा: बर्मस, ब्राईन स्त्रिम्प, मसिना किराहरू, माछाहरू, आर्टीमिया र बच्चालाई माईक्रो दाना, मसिना कुट्टा, चेप्टो दाना खान्छ ।

प्रजनन: भाले माछाको गुँदद्वार 'भी' आकारको र पोथीको 'यु' आकारको हुन्छ । प्रजननको बेलामा रिसाहा हुन्छ । आक्वारीयम तथा टैंकको पिंधमा, विरूवाको पातमा करीव १००० गोटासम्म अण्डा पार्दछ । अण्डा पारेपछि पानीको तापक्रम अनुसार २-४ दिनभित्र बच्चा निस्कन्छ ।

स्वभाव: आक्वारीयमको सबै भागमा आहारा लिन सक्छ । समूहमा अन्य माछा राख्न उपयुक्त छैन ।

जीवनचक्र: ८-१० वर्षसम्म बाँच्न सक्छ ।

आक्वारीयम व्यवस्थापन: ठूलो साईजको आक्वारीयममा आवश्यक पर्दछ । फिल्टर पम्प सहित, खेलन लुकनको लागि ढुङ्गाहरू, केभ, काठका जराहरू, जलीय विरूवाहरू राख्नुपर्दछ ।

सन्दर्भ ग्रन्थहरूः

- अमात्य वि. एण्ड आर. गुरुङ्ग २००५. अ हयाण्ड बुक अफ अक्वारीयम एण्ड अक्वारीयम फिसेसः ६७-१२१.
- अल्डरटन डी., २००५. डाईरेक्टोरी अफ फ्रेस वाटर फिस, ईनसाईक्लोपेडीया अफ आक्वारीयम एण्ड पोण्ड फिसः ६०-३६०.
- ईस्थर, जे.जे. एण्ड मि. भेरहाल्लेन, २००५. द कम्प्लिट ईनसाईक्लोपेडीया अफ ट्रोपीकल फिस, आर.इ.वि.ओ. पब्लिसर्सः १९०-१९२.
- एक्जेल्रोड एच.आर. एण्ड डब्लु. हवाईटर्न, १९६५. गप्पीज, अ कम्प्लीट बुक डि्लीङ्ग विथ द केअर, ब्रिडीङ्ग, डिजिजेज, भेराईटिज एण्ड सेलेक्सन अफ फेन्सी गप्पीज. टि.एफ.एच. पब्लिकेसनस्, युएसएः १-६४.
- श्रेष्ठ आर. के. २००३. मास्कुराईजेसन अफ गप्पी (पोसीलिया रेटीकुलाटा) वाई ओरल एडमिनिस्ट्रेसन ओर ईर्मजन अफ १७ अल्फा मिथाईलटेस्टेस्टोरोन ईन ग्रामिड फिमेलः अ थेसीस सर्वामिटेड ईन पारसियल फुलफिलमेन्ट अफ द रिक्वायरमेन्ट फर द डिग्री अफ मास्टर अफ साईन्स (आक्वाकल्चर), ग्राजुयट स्कूल, कसेसार्ट युनिभर्सिटी, थाईलेण्ड. १-२६.
- ट्लुस्टी, एम. २००२. अ वेनेफिटस एण्ड रिस्कस अफ आक्वाकल्चर प्रोडक्सन फर द आक्वारीयम टुडे. आक्वाकल्चर २००५ (३-४): २०३-२१९.
- डब्लु.डब्लु.डब्लु. जस्ट वजान डट कम. २००१. फयाक्ट अवाउट द गप्पी, पोईसीलिया रेटीकुलाट.
- डब्लु.डब्लु.डब्लु.फिसलोरे डट कम
- दवेज, वे.ए. १९९१.लाईम विअरीङ्ग फिसेस. अ गाईड टु दिअर आक्वारीयम केअर, वायोलोजी एण्ड क्लासीफिकेसन. व्वान्दफोर्ड, लण्डन, ईङ्गल्याण्डः १-२४०.
- ब्रेडर, सि.एम.एण्ड डि.ई.रोजेन.१९६६. मोड्स अफ रिप्रोडक्सन अफ फिसेस. न्युयोर्कः अमेर.मुस.नाट.हिस्ट.प्रेस.
- मिल्स् डि. १९९७. यु एण्ड योअर आक्वारीयम, डोरलिङ्ग कार्ड्सर्सली पब्लिसर्स, लण्डनः३४-१११.
- वैली एम एण्ड जि.साण्डफोर्ड १९९९. ईलुस्ट्रेटेड ईनसाईक्लोपेडीया आक्वारीयम फिस आईडेन्टीफीयर.
- हवाईटर्न, डब्लु.एल., १९६२. हाईब्रिड गुप्पीज. ट्रोपीकल फिस होव्वीइस्ट पब्लिकेसनस्, ईन युएसएः १-३२.

नेपालमा व्यवसायिक रूपमा संचालन भैरहेका आक्वारीयम माछा पसलहरू

क्र.सं.	आक्वारीयम पसलको नाम	ठेगाना	प्रोपाइटरको नाम	फोन नं.
१	के.के. आक्वारीयम	जैसीदेवल, काठमाण्डौ	गोपेन्द्र कार्की	९८४१२७५१६६
२	आक्वारीयम टुकु	डिल्लीवजार, काठमाण्डौ	मनिस मानन्धर	०१-४४३९५५१
३	काठमाण्डौ आक्वारीयम	लैनचौर, काठमाण्डौ	सिनेट श्रेष्ठ	०१-४४१८४५२
४	पिस्कल आक्वारीयम	हनमानढोका	दिलरत्न	०१-४२६७०७०
५	फन्डुलुस आक्वारीयम	महाराजगंज	प्रदिप श्रेष्ठ	०१-४४२७२१७
६	आर.आर. आक्वारीयम	महाराजगंज	कुमार श्रेष्ठ	२०८००१४
७	बौद्ध आक्वारीयम	काठमाण्डौ	दिनेश शर्मा	०१-२६३०७४
८	युनिभर्सल आक्वारीयम	लाजिम्पाट	रमेश मानन्धर	९८४१२१५४१४
९	आर.आर. आक्वारीयम	पुरानो बानेश्वर	राजु श्रेष्ठ	०१-४४९४८०९
१०	नक्साल पेट वर्ल्ड	नक्साल	अविल कपाली	०१-४४२२३२९
११.	नेपाल आक्वारीयम सेल्स एण्ड ट्रेडर्स	पुरानो बानेश्वर, मैतीदेवी, चिकमगल	सुवर्ण श्रेष्ठ	९८५१०४६१३६, ०१-४४९४४०७
१२	न्यू आक्वारीयम सेन्टर	लगनखेल, पाटन	किशोर वज्राचार्य	०१-४४९२७१८
१३	सिङ्गसाईन आक्वारीयम		परविस श्रेष्ठ	९८४१२१२८६५
१४	एम.एम. आक्वारीयम	काठमाण्डौ	मिनेस श्रेष्ठ	९८०३०२२८३०
१५	आर. आक्वारीयम	जावलाखेल	ध्रुव श्रेष्ठ	९८४१४१९७४८
१६	आर. आक्वारीयम सप	कूपण्डोल	दिनेशवावु श्रेष्ठ	०१-५५५४२३२
१७	नेसनल आक्वा पेट	जावलाखेल	धन बहादुर महर्जन	०१-५५४२१८९
१८	रोयल आक्वा पेट	भाटभटेनी	धन बहादुर महर्जन	०१-५५४२१८९
१९	प्रेसिडेण्ट आक्वारीयम सेन्टर	लगनखेल, ललितपुर	किशोर वज्राचार्य	०१-५५४८५२८
२०	पाटन आक्वारीयम	पाटन	त्रियोत्तम मानन्धर	५५३८३३९
२१	कुलेश्वर आक्वारीयम हाउस	कुलेश्वर	राजु कपाली	९८०३२१३८७६
२२	कान्तिपुर आक्वारीयम एण्ड पोण्ड किपर्स हाउस	सोल्दीमोड, काठमाण्डौ	वि.आर. श्रेष्ठ	०१-४२७१७०६
२३	पाटन न्यू आक्वारीयम	ललितपुर		५५३४८५४
२४	ज्ञानेन्द्र आक्वारीयम	काठमाण्डौ	ज्ञानेन्द्र	५५२२५२३
२५	श्रेष्ठ आक्वारीयम २	पानी पोखरी काठमाण्डौ	राजन श्रेष्ठ	४२५७११४
२६	हवी आक्वारीयम	जैसीदेवल काठमाण्डौ	विजय कपाली	९८४१४५५६८७
२७	सूर्य विनायक आक्वारीयम	सूर्य विनायक, भक्तपुर	सुरोज मानन्धर	९८४१२४१५९२
२८	जि. सागर आक्वारीयम	चिकमगल, काठमाण्डौ	पवन रजित	४२५७८५०
२९	जुवेल आक्वारीयम	भीमसेनस्थान, काठमाण्डौ	शुभिल श्रेष्ठ	४२५७२०९
३०	भक्तपुर आक्वारीयम	भक्तपुर	कृष्ण मानन्धर	६६१५४४३
३१	युनीक आक्वारीयम	काठमाण्डौ		९८४१२०२८२९
३२	फिस कलेक्सन सप	चिकमगल, काठमाण्डौ	दिलरत्न खड्गी	४२६७०७०
३३	क्षेत्रपाटी आक्वारीयम हाउस	क्षेत्रपाटी, काठमाण्डौ	साजन श्रेष्ठ	४२५७४३८
३४	एक्सलेण्ट आक्वारीयम हाउस	क्षेत्रपाटी, काठमाण्डौ	कैलाशमान श्रेष्ठ	४२६४२३६
३५	मंगलवजार आक्वारीयम हाउस	मंगलवजार, पाटन	त्रियोत्तम मानन्धर	५५३८३३९
३६	जय वागेश्वरी आक्वारीयम	जयवागेश्वरी, काठमाण्डौ	ध्रुपेन्द्र	४४७५५७६
३७	सातदोवाटो आक्वारीयम हाउस	सातदोवाटो, ललितपुर	राजु थापा	५५२११४९
३८	कोहीनुर आक्वारीयम सप	हृयमत, काठमाण्डौ	रत्न महर्जन	४२५३०३७
३९	ठिमी आक्वारीयम	ठिमी, भक्तपुर	पवन मानन्धर	६६३१०३१
४०	एम एम आक्वारीयम हाउस	किर्तिपुर	माणिकमान महर्जन	४३३३९२५
४१	वि एण्ड डी आक्वारीयम पेट सप	नयाँबजार, पोखरा	विजय पुन	९८४६०२४१०३
४१	भुवनेश्वरी आक्वारीयम कर्नर एण्ड एकजोटीक सेन्टर	गैडाकोट १, नवलपरासी	पदम बहादुर गुरूङ्ग	९८५५०५८०६२, ०५६५०९८९९
४३	ग्लोबल आक्वा पेट	टेकु, गुणकामदेव मार्ग काठमाण्डौ	रविन्द्र श्रेष्ठ	०१२३२२८४६, ९८४१२६७०५९

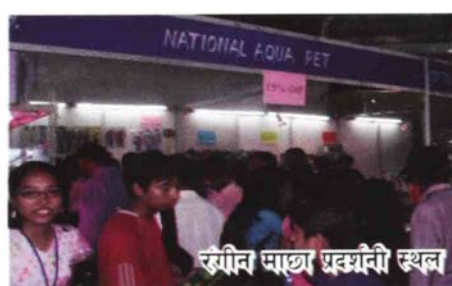
आक्वारीयम माछा व्यवसायको भ्रमकहरू

चावहिल, काठमाण्डौ

पुरानो बानेश्वर, काठमाण्डौ

राष्ट्रिय माछा प्रदर्शनी स्थल

राष्ट्रिय माछा प्रदर्शनी स्थल

तालिममा सहभागी व्यवसायीहरू

विक्रोतासँगको अन्तरक्रिया

माछा विक्री तथा प्रदर्शन

माछा विक्री तथा प्रदर्शन

आक्वारीयम माछा पालन

आक्वारीयममा माछा पालनको लागि विभिन्न साईज तथा आकारमा पारदर्शी सिसाबाट निर्माण गरिन्छ। यस्ता आक्वारीयम बनाउँदा ठूलो तथा मध्यम खालमा आक्वारीयम सजावटीको लागि राम्रो देखिन्छ तापनि साधारणतया २.५ फिट लम्बाई, १ फिट चौडाई र १.५ फिट उचाई भएको आक्वारीयम बढी चलनमा आएको पाइन्छ। किनकि यो साईजको आक्वारीयम धेरै महङ्गो पनि नपर्ने, कोठामा पनि सजिलोसँग सजाएर मिलाएर राख्न मिल्ने र आकर्षक पनि देखिने हुन्छ। तैयारी आक्वारीयममा प्रयोग हुने सामानहरू मुख्यतया माछा, फिल्टर पम्प, हावा पम्प, हिटर, ग्रामेल, चिप्स टुक्राहरू, विरूवा, आहारा, औषधी र सजावटीको सामग्रीहरू प्रयोग गरिन्छ।

यी सामग्रीहरूमा ग्लास अक्वारीयम, ग्रामेल, दुङ्गाको चिप्स, एरेटर, एअरस्टोन, साना एअर पाइपहरू, फिल्टर पम्प, थर्मोमिटर, थर्मोस्ट्याट हिटर, क्लोरिन रहित पानी, पानीको लागि प्लास्टिक पाइप, जलीय विरूवाहरू, सजावटी खेलौना, रङ्गीन पोप्टर तथा कागज, स्पोज, रङ्गीन माछा, बाल्टिन, वाटा, मग, स्कुपनेट, कृत्रिम दाना, कपडाको टुक्रा, स्टार्डोफर्म, टेबल, तथा अन्य सामग्रीहरू आवश्यकता पर्दछन्। नेपालमा हालसम्म हस्त निर्मित आक्वारीयमहरू नै बढी प्रचलनमा छन् तापनि आजकल मेशीनबाट बनाइएको चीनमा निर्मित ग्लास आक्वारीयमहरू काठमाडौं उपत्यकामा विक्री वितरणमा आउन थालेको छ। यी आक्वारीयम हस्त निर्मितभन्दा आकर्षक र बलिया पनि छन्। तर आर्थिक रूपमा मेशीनबाट निर्मित आक्वारीयमहरू बढी महङ्गो पर्दछ।

आक्वारीयम साईज:

आक्वारीयमको साईज इच्छा अनुसारको लम्बाई, चौडाई र उचाईमा बनाउन सकिन्छ।

१. **सानो साईज:** यसको साईज ४५ सेमी. लम्बाई, २५ सेमी. चौडाई र २५ सेमी. उचाई भएको आक्वारीयम सानो माछाको लागि उपयुक्त हुन्छ।
२. **मध्यम साईज:** यसको साईज ७५ सेमी. लम्बाई, ३० सेमी. चौडाई र ४५ सेमी. उचाई भएको आक्वारीयम धेरै प्रचलनमा आएको देखिन्छ।
३. **ठूला साईज:** यसको साईज ९० सेमी. लम्बाई, ३० सेमी. चौडाई र ४५ सेमी. उचाई भएको आक्वारीयम ठूला खालको माछाहरू राख्न सकिन्छ।

माथि उल्लेखित साईज भएतापनि आफ्नो अनुकुलको साईजको आक्वारीयम बनाउन सकिन्छ।

माछाका जातहरू

आक्वारीयममा माछा पालनको लागि माथि उल्लेख गरिएको स्थानीय र विदेशी रङ्गीन माछाका जातहरू पालन गर्न सकिन्छ। यसमध्ये गोल्डफिस, गप्पी, प्लेटी, स्वाडंटेल्, वाव, सकर, टेटा, सार्क, एन्जेल, रेडटेल, डलरफिस बढी प्रचलित जातहरू हुन्।

आक्वारीयममा माछापालन गर्दा विचार पुऱ्याउनुपर्ने कुराहरू

- राख्ने स्थान र आक्वारीयमको छनौट
- निर्माण र साईजको छनौट

- माछा र साईजको छनौट
एअरपम्प, फिल्टर पम्प, जलीय विरूवा, हिटर तथा सजावटी वस्तुका व्यवस्थापन तथा पौष्टिक आहारा व्यवस्थापन
- पानीको गुणस्तर व्यवस्थापन
- माउ व्यवस्थापन तथा प्रजनन र भुरा व्यवस्थापन
- माछाको घनत्व व्यवस्थापन
- माछामा रोगव्याधी नियन्त्रण व्यवस्थापन

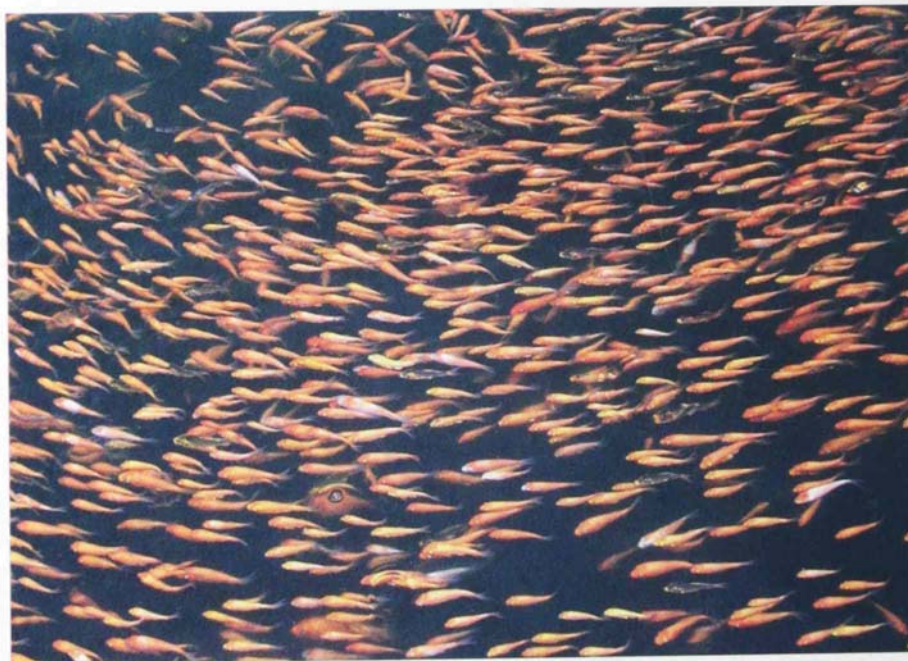
नेपालमा आक्वारीयम माछा व्यवसायको अवस्था

नेपालमा आक्वारीयम माछा व्यवसाय राणकालीन समयदेखि शुरूवात हुँदै आजसम्ममा आधुनिक आक्वारीयम तथा आक्वारीयमका लागि सबै सामग्रीहरू, माछा, दाना, औषधिहरू भित्रिसकेको छ। यो व्यवसाय शहरहरूमा मात्र केन्द्रित भएको पाइन्छ। नेपालमा सरदर वार्षिक २-३ करोडभन्दा बढीको रङ्गीन माछा, आक्वारीयम तथा आवश्यक सामग्रीहरूको व्यवसाय संचालनमा खर्च हुँदै आएको पाइन्छ। हालैको सर्वेक्षण अनुसार धेरैजसो क्रेताहरूको माग उन्नत जातका माछा नै भएको र विक्री वितरण पनि यिनै माछाको बढी पाइएको छ। नेपालमा स्थानीय जातको माछाहरू पनि सजावटीको लागि प्रशस्तै पाइन्छ तापनि यसको संकलन, प्रजनन, पालन र विक्री एकदम न्युन भएको पाइएको छ। किनकि स्थानीय जातको सजावटी माछाहरू पालन र विक्री गर्ने कुनै पनि संस्था, व्यक्ति नभएकोले यी माछाहरू छायामा परेको देखिन्छ। आक्वारीयमको साईज अनुसार एक सेट आक्वारीयमको बजार मूल्य न्यूनतम रु. ५,००० देखि रु. २०,००० हजारसम्म पर्ने देखिन्छ। यसको मूल्य साधारणतया आक्वारीयमको साईज, आकार, सिसाको मोटाई, माछा र अन्य सामग्री सजाउनेमा भर पर्दछ। आक्वारीयम माछाको लागि आवश्यक पर्ने दाना, माछा, सामग्रीहरू, औषधि लगायतका वस्तुहरू सबै बाहिरी देशहरूबाटै ल्याउनुपर्ने भएकोले सम्पूर्ण लागत जोड्दा मूल्यमा केही महङ्गो परेको देखिन्छ।

नेपालमा आक्वारीयम माछा व्यवसायमा आइपरेका समस्याहरू

१. आक्वारीयममा पाल्ने सबै रङ्गीन माछाहरू विदेशमा मात्र भर गर्नु परेको।
२. माछा, दाना, औषधि, आक्वारीयमका सामग्रीहरू विदेशबाट ल्याउँदा बढी खर्च लाग्ने।
३. माछा जीवित भएकोले ढुवानी गर्दा बढी संवेदनशील र धेरै मर्ने सम्भावना भएकाले सडक, यातायात, बन्द हडताल भैरहँदा माछा बचाउन मुश्किल परेको।
४. लामो समयसम्म विद्युत आपूर्ति नहुँदा माछा बचाउन गाह्रो परेको र विक्रीमा समेत कम भै व्यापारमा असर परेको।
५. आक्वारीयम व्यवसायीहरूमा रङ्गीन माछा पालनमा प्राविधिक ज्ञानको कमी।
६. भारत बाहेक अन्य देशबाट माछा ल्याउन बढी कठिन र भन्सार सहूलियत नभएको।

NR5795

सम्पर्क ठेगाना:

NARC2005795

पोखरा, कास्की

०४